

זכרון

עלוי

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 13

בס"ד. כ"ט טבת תשע"ו

בגליון:

ב

בית חמיו של רבי יהודה אסאד

הרבנית מרת אסתר אסאד / אביה רבי מאיר רענגער-אבאני /
משפחת ברא"ש / רבי זלמן ליב רענגער / רבי דוד רענגער / רבי זלמן
מאהלער אב"ד ציפער / תעודת 'חבר' מרבי יהודה אסאד / אגרות
מרבי יונה רייכהארט אב"ד קאטה ומרבי זלמן מאהלער - מהרב ש.
ווייס

כד

הרב הראשון במאדערן

לתולדות רבי אברהם דוב זינגער אב"ד מאדערן - מהרב נ. ווייס

לג

הרב מפילעק

לתולדות רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז אב"ד פילעק / רבני פילעק -
מהרב ח.א. רייניץ

נ

מקבץ אגרות אודות כולל מארמארוש - ויזניץ

אגרות מ'אהבת ישראל' מויזניץ, 'ערוגת הבושם' מחוסט, כולל
זיבנברגען בצפת

נח

עוללות

רבני זיבנברגען בקריאה להחזקת התורה לאחר החורבן / הרב
מדיאנדיאש לעזרת חולי ישראל לאחר החורבן / משפחת הדיין
מוואמוש-פיערטש רצ"ה גראסמאן - ש. באטשקאי / מכתב ה'באר
מנחם' מקאלוב 'תומכי תורה' - הרב י. הירש / חותנו של השבילי
דוד' מוויצען, משפחת מיטעלמאן - הרב י. מיטעלמאן - הדיין
באונגוואר רבי ישראל יהודה מיטעלמאן / תשובת ה'אמרי אש'
בנידון צו השלטון לגייס יהודים - הרב א. ווינברגר / רמ"מ עקשטיין
- הרב ב.צ. גרינפעלד / ר' יוסף שטיינברגר - הרב ש. גלינסקי / ספרי
רמ"ד - הרב ד. ווייס

הרב שלמה וייס – מכון זכרון בני ברק

בית חמיו של רבנו יהודה אסאד – משפחת רענגער

בתולדות המחבר שבתחילת ספר דברי מהרי"א מהדורת ירושלים תש"ל (עמ' 1) נכתב: 'לאחר שבנה את ביתו באורח מופלא עם רעיתו החסודה מרת אסתר בתו של הצדיק המופלג רבי מאיר אבאנני עבר לסערדאהעל'. במהדורה החדשה (ירושלים פרוס שנת השביעית תשע"ה) עדכנתי את שם משפחתו על פי מה שנודע לנו, וכך נדפס שם (בעמ' 16): 'לאחר שבנה את ביתו באורח מופלא עם רעיתו החסודה מרת אסתר בתו של הצדיק המופלג רבי מאיר רענגער ז"ל מהישוב אבאנני שלידי סערדאהעלי, עבר להתגורר בסערדאהעלי'.

מהו האורח המופלא שבו בנה את ביתו? ביום רביעי י"ג סיון תשס"ד זכיתי אבלחט"א ליכנס לקודש פנימה למעונו של מרן בעל שבט הלוי זצ"ל, ותחת אחד השיחים שסיפר לי על המהרי"א [שבעז"ה עוד נפרסמם במלואם] אמר שהיה מעשה פלא בשידוכו של המהרי"א שחמיו עשה פעולות יוצאות דופן כדי שהמהרי"א יסכים להשתדך עמו. בקונטרס 'תולדות מהרי"א' שבתחילת ספר דברי מהרי"א מהדורה ראשונה [מיהאלעוויטץ תרצ"א], שחיבר העורך והמו"ל הראשון של ספר דברי מהרי"א רבי יהודה גאלדשטיין זצ"ל אב"ד סאבינאב נין המהרי"א, מסופר המעשה באריכות, עיין שם (בעמ' י-יג), ומסיים: 'והבחור יהודא נשא את בתו [של רבי מאיר אבאנני] לאשה, המפורסמת בכשרון מעשיה צנועה ומושכלת מרת אסתר היא האשה אשר הוכיח לו ה' ולה נאה תהלה על רוב צדקתה אשר עשתה כל ימיה ועשתה רצון בעלה למען יוכל לישב על התורה והעבודה כל ימיו'. בקונטרס הנ"ל מוזכר שלחמיו היו בנים גדולים בשעה שהשתדך עם המהרי"א אשר סייעו לו בהשתדלות להביא את השידוך לידי גמר. במאמר שלפנינו ננסה להתחקות אחר משפחת חמיו של המהרי"א, הוריו, אחיו, בניו ובנותיו ומשפחותיהם. [יש"כ להרב שלמה יהודה הכהן שפיצר מראשי מכוננו, על סיועו בהכנת המאמר].

רבנו יהודה אסאד נשא לאשה [בשנת תקפ"ב לערך] את הרבנית מרת אסתר. נולדה בשנת תקס"ב [או תקס"ו] לאביה רבי מאיר ולאמה מרת צארטל. הרבנית אסתר נפטרה [מדלקת ראות בת 65, לפי מטריקל סערדאהעלי, וראה להלן] בתוך שנת האבל לפטירת בעלה המהרי"א ביום י"ב אדר א' תרכ"ז ומנו"כ בסערדאהעלי [מצבה מס' 260]. וזה נוסח מצבתה:

עדה המצבה הזאת / כי פה / טמונה / הצדקת הצנועה וחסוד' א"ח / המפורסמת במעשים טו' / החכמני' הרבני' אסתר ז"ל / אשת הגאון מאור הגולה מ' יהודא / אסאד זצק"ל / אשה אחת מאלף כאסתר נשאה חן / בעיני כל רואיה / סוברת עול בחורים באהבה כושל / יקימון מיליה / תמיד עוסקת במצות באמונה / בנפשה

ובממונה / רודפת צדקה וחסד וידיה שלחה / לאביוני' במתנה הגונה / נפטרה בש"ט י"ב אדר ראשון תרכ"ז לפ"ק / ושם אמה צארטל ע"ה / תנצבה. הכיתוב שעל המצבה נמחק במשך השנים, ולאחרונה חודש על ידי נכדה רבי משה יונה ויינגרטן מלייקווד.

בכתב העת 'איזראעליט' (שנת 867 גליון 10 עמ' 158) נדפס דיווח על פטירתה והלויתה של הרבנית אסתר אסאד, וזה לשונה [תורגם מגרמנית ע"י הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר, המילים המודגשות נכתבו במקור בלשון הקודש]:

"שיט סערדאהעלי – ט"ו אדר ב'. מתוך כאב פנימי ויגון אני מודיע היום את הידיעה המעציבה על פטירת הרבנית אסאד אשת אמ"ו הרב הגאון הקדוש רשכב"ה מרן יהודא אסאד זצוקל"ה. במוצאי שבת קודש העבר פרשת תצוה אחרי מחלה קצרה בגיל 61. מי זה שיכול

לתאר את האבידה הגדולה הזו. תארו לעצמכם אשה

שלא היתה עשירה בדברים גשמיים וזמניים, אבל היתה עשירה באוצרות הרבה יותר יפים, עדינות, יראת שמים וגמילות חסדים. הרבנית ע"ה המכובדת והנערצת עמדה לימין אביונים ונזקקים בעצה ובמעש. אפשר היה בצדק לכנותה אם העניים והנעזבים, מפני שהיה לה חלק והשגחה על חלקים לא מבוטלים מהקהלה של משפחות נזקקות. במיוחד דאגה לתלמידי הישיבה בְּעֶנְיֵים, ובחגים אכלו על שולחנה קרוב לעשרים מהם. היתה לכולם לא רק לב אמהי שעמל ללא ליאות לעזור ולסייע, אלא גם היה לה חריפות רוחנית וזהירות שגבל עד הבלתי נתפס, ואיך עמדה לצד בעלה שהיה איש קדוש וטהור, כפי שמסוגלת רק אשה נאמנה עם לב פתוח. כך שהסירה כל דאגה מבעלה, באמרה 'עלי הן כולנה', כדי שיוכל להגות בתורה מבלי כל הפרעה.

"מסע ההלויה החל ביום ראשון בשעה 1 בצהריים. אנשים בלי הבדלי גיל, מעמד ודת נהרו ללויה כדי לחלוק לנפטרת את הכבוד האחרון. על בימה מוגבהת בחצר בית הכנסת עלה בכאב ובקומה שחוחה בנה הוא אמ"ו הרב הגאון החריף והבקי קש"ת מה"ו אהרן שמואל אסאד אב"ד דפה ובקול רועד התחיל את הספדו: "מעני מעני אוחילה קירות לבי הומה לי לא אחריש וגו'", ו"שבר על שבר נקרא וגו' פתאום שדדו אוהלי רגע יריעותי" (ירמי' ד, יט-כ). כשהזכיר את פטירת אמ"ו הגאון הקדוש מהורי"א זצ"ל ה"ה, פרץ זרם של דמעות מכל העיניים והלבבות כפי שרק כאב עמוק יכול להפיק. אחריו נשא הספד הרה"ג הראב"ד דפה. ואחריו הב' המופלג משה אסאד הבן הצעיר של הרבנית ע"ה. בבית העלמין הספידו תלמידי חכמים אחדים, ה"ה: התורני מו"ה משה הערצפעלד והתורני מו"ה מיכאל גאלדבערגער והתורני מו"ה קאפל קרויז. שוב תיארו לנגד עינינו את זכויותיה ואת תכונותיה האציליות של הנפטרת, ושוב הניחו את ידיהם על הפצע העמוק והמדמם, ולאחר מכן טפטפו מלות צרי ונוחם. לאחר מכן היא נקברה, ורגבי אדמה מכסים את טוב לבה, את החסד והחמלה, ומדותיה הטובות. אבל אישיותה חיה בגנזי מרומים כמחסה לבניה האבלים ומגן למכריה שימשיכו במפעליה.

"תנצב"ה רבות בנות עשו חיל אך את עלית – על כולנה

שאמועל פישער מפוטנאק"

'הרה"ג הראב"ד דפה' הוא רבי עזרא צורף מח"ס זכרון טוב וטופסי גיטין, ראה עליו ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שצא-שצד, ובקונטרס 'תולדות עזרא' המצורף לקונטרס 'תורת עזרא' הוצאת מכון זכרון (ב"ב תשס"ז).

על רבי יצחק משה אסאד הבן הצעיר של המהרי"א ראה ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תקח, ובהגדת 'אש דת יהודה' הוצאת מכון זכרון (ב"ב תשע"א) עמ' שמג-שמה.

על רבי משה הערצפעלד ראה ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שמט-שנ, 'פנקס המוהל חתם סופר' עמ' קסא-קסב, עלי זכרון 9 עמ' סד. תשובה אליו בתשובות מהרי"א חאו"ח סי' קסה. כן הוא מוזכר שם בחי"ד סי' יט, קט, קנז.

על רבי מיכאל גאלדבערגער חתן מחותן המהרי"א רבי נתן ויינר (יארמוט), לאחר מכן אב"ד מעזא-טור ומח"ס דרשות וחדושי רמ"ג, ראה ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תקטו-תקטז. בקובץ 'כרם שלמה' (באבוב, שנה כב, תשנ"ט, קונטרס ד (רד) עמ' לט) נדפס מכתב מהמהרי"א לראשי קהלת פאפא [מיום 'י תמוז תרכ"ב] בענין מינויו של רבי מיכאל לדיין בקהלתם.

על זקני רבי יעקב קאפל קרויס לאחר מכן אב"ד אטש, מחבר קונטרס 'מספד יהודה' (פרעסבורג תרכ"ו) על המהרי"א, ברכת יעקב עטרת יעקב ועוד, ראה ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תקד, 'פנקס המוהל חתם סופר' עמ' שמט-שנא, ובקונטרס 'תולדות יעקב' שבסוף ספר 'מגילת אסתר - שושנת יעקב' הוצאת מכון זכרון (ב"ב תשנ"ט).

רבי מאיר רענגער-אבאני ואשתו מרת צארטל

המהר"א באחת מתשובותיו (חאו"ח סי' קה) מביא דבר תורה בשם חמיו ומכנהו: 'חמי הצדיק הרב החריף מוה' **מאיר אבנניע** נ"י אלוף נעורי', 'וכבוד חמי הרב נ"י'. לאחר פטירתו (בתעודת החבר לגיסו, ראה להלן) מזכירו המהר"א: 'המנוח התו' מו"ה **מאיר ז"ל רענגער** שהלך בצדקתו כל הימים'.

שם משפחתו של רבי מאיר היה כאמור רענגער, והכינוי אבאני הוא על שם הישוב שבו התגורר, הכפר נעמעש-אבאני [נאג'-אבוני] הסמוך לסערדאהעלי.

בחורף תר"ז היה רבי מאיר חולה מאד [ראה להלן באגרת חתנו רבי זלמן מאהלער], אולי נפטר באותה שנה. בשנת תר"י כבר לא היה בין החיים, שכן באותה שנה ניתן השם מאיר לנכדו בן בנו רבי זלמן ליב, ראה להלן, ולנינו, נכדו של המהר"א בן לבתו הבכירה מרת הינדל ולחתנו רבי יונה רייכהארט [ראה 'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תקטו, שאולי נולד עוד לפני תר"י].

חמותו של המהר"א מרת **צארטל** נפטרה בחודש אדר תקצ"ה ונקברה ביום ה' י"ח אדר. המהר"א הספידה בשעת קבורתה. ההספד נדפס בספרו דברי מהר"א פרשת לך לך (דף כד ע"ב, במהדורה החדשה כרך א עמ' קכ): 'מה שהספדתי בשעת קבורה על חמותי ע"ה ביום ה' ח"י אדר תקצ"ה לפ"ק'. בתוך דבריו אמר: 'כל אלו המעלות היו בחמותי הכשרה, חדא שכבר כסף הרביתה לה ולא רצתה נפשה לעשות תכשיטים, ואף לא רפתה רוחה לעסוק במשא ומתן כבתחילה... וכל זאת עשתה ליתן טרף לביתה וגם לעניים אשר היו רגילים לסמוך על שולחנה'.

באיגרת (כת"י) מיום ט"ו אלול תר"כ כותב המהר"א לבתו הרבנית מרת שרל אשת חתנו רבי אהרן ביכלר אב"ד יאסבערין: 'קינפטיג פארגעסע ניכט און שרייבען דיא גראס מוטטער לעבען הצדקת מרת צארטל תחי' גריעסען צו לאססען'. תרגום: להבא אל תשכחי ותכתבי לסבתא הצדקת מרת צארטל תחי' לדרוש בשלומה. והנה חמותו של מהר"א מרת צארטל נפטרה כבר בשנת תקצ"ה, וכאן בשנת תר"כ מוזכרת סבתא בשם מרת צארטל תחי'. אין הכוונה לאמו של המהר"א, מכיון ששמה היה טשארנא והיא נפטרה כבר בשנת תקצ"ד (ראה תשובות מהר"א חו"ד סי' שנג). אם אין טעות בשנה המצוינת ב'דברי מהר"א' [תקצ"ה] צריך לומר שחמיו רבי מאיר נשא אשה שניה ששמה ג"כ צארטל. גם גיסו של מהר"א רבי זלמן מאהלער מזכיר בשנת תר"ז [ראה להלן] את 'חמותי תחי'. כנראה שגם פה הכוונה לזיווגו השני של רבי מאיר, ולא לחמותו ממש.

אחיו של רבי מאיר רענגער ואביהם

המהר"א באיגרת לרבי **דניאל פרוסטיץ** רב"ד פרשבורג מיום כ"ז תמוז תקפ"ו [צילומה בספר 'זכרון למשה' (גראסווארדיין תרח"צ) עמ' 16, בספר 'אריאל' (בני

ברק תשמ"ט) עמ' 105, ובספר 'פנקס המוהל חת"ס' (בני ברק תשע"ה) עמ' תצון כותב:

'והנה זה ימים עלה במחשבתי לשדך לפניו את הבח' דוד ב"ר מיכאל ברא"ש רה"ק דפה ס"ה יע"א, והוא מחותני אחי חמי אשר החזיק אותי לתורה בביתו זה ארבעה שנים שלימים ומדה שכר נדבת וטוב לבבו, והוא תה"ל עתיר נכסין, ובנו הנ"ל הוא ירא שמים ובושת פנים ודברתי עמו עבור הדבר באופן שמכ"ת נ"י יתן סך נדוני' אלף זר"ט [זהובים רייכס טאלער] וגם חזקת הק' בק"ק פ"ב ואזי גם הוא יתן לנדוני' כפי הערך. ואמרתי להודיע כזאת למעכ"ת נ"י אם הגון לפניו, אולי מד' יצא הדבר לטובה'.

גם לחמיו של המהר"א רבי מאיר רענגער היה בן בשם דוד, ראה להלן. אולי שני בני הדודים נקראו על שם סב משותף.

אחי חמיו של המהר"א 'הצדיק וחסיד' רבי מיכאל ברא"ש בן מרת הינדל נפטר ר"ח תמוז תקצ"ז ומנו"כ בסערדאהעלי [מצבה מס' 207]. וזה נוסח מצבתו: פ"נ / הצדיק וחסיד דורש / טוב עשה צדקה בכל / יום שפט בצדק דלים / חד ממשכימי לבתי / כנסיות לתפלה ה"ה / הנעלה ר' מיכאל ברא"ש / נאסף אל עמיו ר"ח / תמוז תקצ"ז לפ"ק / ושם אמו הינדל / תנצבה.

אשתו מרת רבקה נפטרה י"ד [?] תשרי תר"ג ומנו"כ שם [מצבה מס' 225]. וזה נוסח מצבתה: פ"ט / האשה היקרה והמהוללה / אשר בכל מעשה לש"ש נתכונה / מלחמה לדלים נתנה ידי לומדי / תורה היתה מחזיקה / עטרת בעלה ותפארת בניה

ה"ה החשובה / והצנועה מ' רבקה / אשת כ"ה מיכאל ב'ר'א'ש' ז"ל / הלכה לעולמה מש"ק ונקברה / י"ד [?] תשרי ש' תר"ג לפ"ק / תנצב"ה.

בסמוך לרבי מיכאל [מצבה מס' 209] נטמן 'הישיש ונכבד' רבי ישראל

ברא"ש. נוסח מצבתו: עדה המצבה / על האיש הישר וכשר / אשר כל ימיו הלך / בדרך טובים חד / ממשכמי לבי כנשתא / רחם רבנן מלחמו / נתן לדלים ומפתו / לאביונים ה"ה הישיש / ונכבד כ"ה **ישראל ברא"ש** / שבק לן חיים ו תמוז / תר"י לפ"ק תנצב"ה. הוא כנראה אחיו של רבי מיכאל שכן בתו הבתולה של רבי ישראל שנפטרה ביום ז' ניסן תר"ד שמה הינדל כשם אמו של רבי מיכאל. וזה נוסח מצבתה [שם מצבה מס' 1146]: פ"ט / הבתולה מ' הינדל בת כ"ה / ישראל בראש נר"נ בש"ט ז' ניסן / ש' תר"ד לפ"ק תנצב"ה.

מקור שם המשפחה ברא"ש

הנה רבי מיכאל ורבי ישראל ברא"ש נקברו משני צידי מצבה 208 שעליה חרות: פ"נ / האיש הישר וכשר התורני / הר"ר **איצק ז"ל**

שמש ונאמן / נפטר ונקבר בשם טוב ביום / ד' ויו אלול תקס"ג לפ"ק / תנצבה. בספר בית העלמין לקהלת דונאסרדאהלי (עמ' 107) פיענח בטעות את הכיתוב על מצבה 208: איצקעל פליישמאן. אולם זו טעות, וכאמור הפענוח הנכון הוא: איצק ז"ל שמש ונאמן.

נראה שהוא אביהם של האחים ברא"ש. ו'ברא"ש' הוא ר"ת ב'ן ר'בי א'יצק ש'מש. אם חמיו של המהר"א, רבי מאיר רענגער-אבאני, הוא אחי רבי מיכאל ברא"ש מאב ומאם הרי שגם הוא בנו של רבי איצק ומרת הינדל. ואכן בתו הבכירה של המהר"א שמה הינדל [רייכהרט-ביכלר]. נולדה בשנת תקצ"ב בערך. בנו הצעיר של המהר"א [שהספיד את אמו בהלויתו] שמו יצחק משה, וכן לגיסו של המהר"א רבי זלמן ליב רענגער היה בן בשם יצחק מרדכי [ראה להלן]. אולי נקראו על שם הסבא רבא רבי איצק.

גיסיו של המהרי"א

מצאצאי רבי מאיר רעגנער ידועים לנו: (א) בנו רבי זלמן ליב רעגנער בוואיטצען. (ב) בנו רבי דוד רעגנער באבוני-פתח תקוה-ירושלים. (ג) מרת רחל אשת רבי יעקב ענגל בסערדאהעלי. (ד) בתו הרבנית מרת אסתר אשת רבנו יהודה אסאד. (ה) בתו אשת רבי משה גוטמן. (ו) בתו מרת הנלי אשת רבי שמעון וייס בסערדאהעלי. (ז) בתו הרבנית מרת קלרה אשת רבי זלמן מאהלער אב"ד ציפער. (ח) בתו מרת פרומט אשת רבי יחזקאל פליישמן באבוני. (ט) בתו מרת טרוילא אשת רבי יעקב גרוס בסערדאהעלי.

רבי זלמן ליב רעגנער

נולד כנראה לפני שנת תק"פ. נשא לאשה את מרת בריינדל (בעטי) לבית שולצר וגרו באבוני. בשנת תר"ב בערך עברו לוואיטצען, וכיהן שם כש"ץ ונאמן [ראה מכתבו של גיסו רבי זלמן מאהלער שנדפס לקמן].

רבי זלמן ליב נפטר ביום ד' כ' אדר תר"מ ומנו"כ בוואיטצען [מצבה מס' 267. התודה ל-Kormos Szilvia מחברת הספר על בתי העלמין היהודיים בוואיטצען, A VACI ZSIDO, TEMETOK (בודאפעסט תש"ע), שמסרה את צילומי המצבות של משפחת רעגנער בוואיטצען]. וזה נוסח מצבתו: פ"נ / איש תם וישר הלך / תמים ופעל צדק כל ימיו / קול נהי ירימו עליו אבות ובנים / קבלו טובות מאתו הרבה פעמים / איך

יבכו יודעיו עליו בלי נחומים / כ' זלמן ליב רעגנער / הלך בטוב ימיו לשמי שמים / נפטר ביום ד' ונקבר בשם / טוב ביום ה' כ"א אדר שנת / תר"ם לפ"ק / תנצב"ה.

אשתו מרת בריינדל האריכה ימים אחריו ונפטרה ביום ג' שבט תרס"ב [לפי המצבה, שזה 11 ינואר 902. לפי הרישום הלועזי נפטרה ב-4 מרץ 904, שזה י"ז אדר תרס"ד]. ומנו"כ בוואיטצען [מצבה מס' 453]. וזה נוסח מצבתה: פ"נ / האשה החשובה מ' / בריינדל / נפטרה ביום ג' שבט תרס"ב / תנצב"ה / שם אמה רבקה.

צאצאיהם:

1) רבי פייש (פיליפ). נולד ביום ד' סיון תר"א (24 מאי 841) באבונ. נפטר ביום ז' אלול תרל"א ומנו"כ בוואיטצען [מצבה מס' 173]. וזה נוסח מצבתו: פ"נ / איש יקר ונאמן הלך / כל ימיו בדרך הישר / פייש רעגנער נפטר / יום ה' פ' תצא ז' אלול / (בזל) [בן ל'] שנים / שנת תרל"א לפ"ק / תנצב"ה / ושם אמו בריינדל. אשתו מרת שפרע לבית בעק. נפטרה ט"ו אב תרל"ג (8 אוגוסט 873) ומנו"כ שם [מצבה מס' 192]. וזה נוסח מצבתה: פ"נ / שפרע בת מרים / מתה ט"ו אב (תרל"ד) [תרל"ג]. - בנם 'יאקאב' נולד ב-ראד בשנת תרכ"ד לערך. נשא לאשה ביום כ"ב אייר

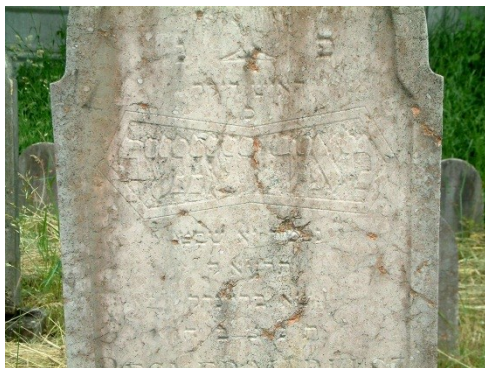
תרמ"ז (16 מאי 887) את מרת לינה מינה בת יונאש נוימן ומריה לבית העלער. נולדה בפעסט בשנת תרכ"ו לערך. בתם: יהונה, נולדה בבודפסט 12 ספטמבר 895 [כ"ג אלול תרנ"ה]. לפניו נפטרו להם 5 ילדים בלידתם: 9 דצמבר 887. 15 דצמבר 888. 27 יולי 889. 6 דצמבר 890. 4 אוקטובר 893.

2) האני נולדה בחודש טבת תר"ג (דצמבר 842) בוואיטצען.

3) פאני נולדה בתשרי-חשון תר"ה (אוקטובר 844) בוואיטצען.

4) רבי מאיר (מארקוס). נולד ביום א' חשון תר"י (29 ספטבר 853) בוואיטצען. נפטר בן ס"א שנים ביום י"א שבט תרע"א ומנו"כ בוואיטצען [מצבה מס' 821]. וזה נוסח מצבתו: פ"נ / האיש היקר / כ' / מאיר רעגנער / נפטר י"א שבט / תרע"א לפ"ק / ש"א בריינדל / תנצב"ה. אשתו מרת לאה (לעני) לבית נוימן נולדה בשנת תרט"ו בערך. נפטרה בת ס' שנים ביום כ"א טבת תרע"ה ומנו"כ שם [מצבה מס' 825]. וזה

נוסח מצבתה: פ"ט / האשה היקרה / מר' לאה ע"ה / אשת ר' מאיר רעגנער / נפטרה כ"א טבת תרע"ה לפ"ק / ש"א יודית תנצב"ה. על מצבתה הונצחה בתה מרים (מארושקא) שנשפתה באושוויץ בשנת תש"ד. - בנם רבי יוסף נולד בשנת תרל"ז בערך ונפטר ביום ל' ניסן ת"ש ומנו"כ שם [מצבה מס' 647]. וזה נוסח מצבתו:

פ"נ / האישי היקר / כ'ה'ר' / יוסף / רעגנער / ע"ה / נפטר לדאבון משפחתו / ל' ניסן ת"ש לפ"ק / תנצב"ה / שם אמו לאה. על מצבתו הונצחו אשתו מרת העלען לבית העקש, בניהם שאנדור ומארטון, וכלתם [אשת בנם יענו] ובתה אָווי, שנספו באושיץ.

5) רבי יצחק מרדכי (איגנאץ). נולד ביום כ"ו אלול תרי"ג (29 ספטמבר 853) בוואיטצען. נפטר כ"ו סיון תרמ"ג (1 יולי 883) ומנו"כ בוואיטצען [מצבה מס' 268]. נוסח מצבתו: פ"נ / איש חשוב / יצחק מרדכי רעגנער / מת כ"ו סיון תרמ"ג / תנצב"ה. אשתו מרת גילדא [כנראה: גולדא] (שרלוטא) לבית הירשפלד בת רבקה. נפטרה בשנת תרפ"ה (925) ומנו"כ שם [מצבה מס' 807, שקועה בחלקה]. כנראה בתם של רבי ישראל ומרת רבקה הירשפלד, ראה עליהם בעלי זכרון עלה 10 עמ' נה, ובמצבות וואיטצען מס' 506 ומס' 483.

6) קאטי נולדה ביום י"ח תמוז תרט"ו (4 יולי 855) בוואיטצען.

רבי דוד רעגנער

נולד בשנת תקפ"ג [או קודם]. גר באבוני. מצעירותו עסק בחקלאות כחוכר שדות מגויי הסביבה. עם זאת היה ירא שמים וסר מרע ובשבתות וימים טובים היה בא ברגל לסעודה העלי לשמוע דרשות ושיעורי תורה. בהיותו כבן שלשים העניק לו מהר"א תעודת החבר, וזה לשונה:

ודוד הקטן חגור איפוד בד הולך בתום תומת ישרים ה"ה איש ירא אלקים סר מרע גיסי כמר דוד בן המנוח התו' מו"ה מאיר ז"ל רעגנער שהלך בצדקתו כל הימים. וברא כרעי דאבוה יראת ה' נוססת בקרבו, הולך בדרך תמים במעשיו, עיניו ראו שכתת רגליו ובא לכאן לשמוע תוכחת חיים בשבתות וי"ט. ונושא ונותן באמונה ונושא בעול הצבור. רוח

מכתב

ניסי הרב הנאון הגדול המפורסם בכל קצו ארץ מאור הנולה שר
 התורה יחיד כדורו על ישראל הדרתו ומפורסם בגדולת צדקתו צדיק יסע
 מרה יהודא אסאד [מחבר ספר שו"ת יהודא יעלה
 [מסוגל עש"ב] כל ארבעה חלקי שו"ת] מקודם היה אביד בק"ק רעשע ושוב
 נתעלה ונתקבל לאביד בק"ק סעמיניש. ואח"כ נתקבל לאביד ור"ם בק"ק
 סערהאעלי יע"א.

ודוד הקטן חגור איפוד בד הולך בתום תומת ישרים ה"ה איש ירא אלקים סר מרע גיסי כמר דוד בן המנוח התו'
 מרה מאיר ז"ל רעגנער שהלך בצדקתו כל הימים. וברא כרעי דאבוה יראת ה' נוססת בקרבו. הולך בדרך תמים
 במעשיו, עיניו ראו שכתת רגליו ובא לכאן לשמוע תוכחת חיים בשבתות וי"ט. ונישא ונתן באמונה ונושא בעול
 הצבור. רוח המקום ורוח הבריות נחין היטנו ורבים אומרים. לנפשו שראוי היא היקר. הלך לכבוד לתן תפארת על
 ראשו ולכבוד ולכבוד משפחתו. לזאת גם אני מסכים עמהם ואתן לו יקר סדרותא לקראו לו בשם החבר רבני
 ד"ר. בן סווינו רב רבי מאיר. להיות לו ולורעו אחריי לתפארת חס שמו זה זכור לחר דורים כי נוצר תאנה יאכל
 פרוי יראתו יראת ה' עומדת לו. וכל זרע ישראל יכבדוהו. לכל חוני ארץ ובה. כשיקראו לו לבימה לסי' לקראו לו
 בשם היקר הלו. והשומע לרבני חכמים יזכה לחיי ארוכים.

* נכעם פם קפדלסבעל יוס' ב' ה' דריס תפוח מריז' *

היק יהודא אסאד *

המקום ורוח הבריות נוחין הימנו ורבים אומרים לנפשו שראוי הוא היקר הלז לכבדו לתן תפארת על ראשו לכבודו ולכבוד משפחתו. לזאת גם אני מסכים עמהם ואתן לו יקר סהדוּתא לקרוא לו בשם החבר רבי דוד בן מורינן רב רבי מאיר. להיות לו ולזרעו אחריי לתפארת וזה שמו וזה זכרו לדור דורים כי נוצר תאנה יאכל פריו יראתו יראת ה' עומדת לו. וכל זרע ישראל יכבדוהו. וכל חזני ארץ וב"ת כשיקראו לו לבימה לס"ת יקראו לו בשם היקר הלז. והשומע לדברי חכמים יזכה לחיי ארוכים. נעשה פה סערדאהעל יום ב' א' דר"ח תמוז תריז"ל.

הק' יהודא אסאד

בשנת תרל"ח בערך עקב שריפה שגרמה לאיבוד כל רכושו החליט לעלות ארצה עם אשתו. כאן נפגש עם רבי דוד גוטמן והשתתף אתו ביסוד המושבה פתח תקוה. בעתונות התקופה [המליץ, כ"ט בניסן תרל"ט] נכתב עליו: 'איש תם וישר מה שנקרא בלשון הלועזים "איין בידערער קאראקטער" עסקו היה בארצו חכירת נכסים אצל אצילי בני ארצו ושלשים ושתיים שנה עסק בזה בחריצות יתרה'. בספר שיצא לאור לרגל מלאות חמישים שנה לאם המושבות פתח תקוה [ספר היובל 'תולדות המושבה העברית הראשונה בא"י' (תרפ"ט) עמ' כא-כב] מסופר: 'פעם בהיות גוטמן [ממיסדי פ"ת] ביפו לרגלי קבלת הקושאנים על האדמה והוא עובר בבוקר בנמל והנה איש אחד ממכריו בא לקראתו מהאניה, והאיש הזה הוא דוד רגנר תושב הונגריה, מפורסם לתהלה בקרב בני ארצו, שנים רבות היה שם פקיד מנהל אחוזה גדולה, והאיש גבור חיל ונאמן לב וישר רוח ... ויסתפח גם הוא לחבר להם והם מנוהו אחר כך לאגרונום ויהי גם הוא מן החלוצים הראשונים שיצאו להתישב שם. ביום י"ב אלול התרל"ח הקימו ...'.

בספר נוסף המתעד את יסוד פתח תקוה [אם המושבות' עמ' 55] מסופר: 'ואף נמצא להם לבני פתח תקוה הראשונים אחד שהיה לא רק בעל ותק בחקלאות אלא ידע גם ללמדה לאחרים והוא דוד רגנר, אף הוא מיוצאי הונגאריה. כתב יוחסין הביא אתו רגנר מהונגאריה - מכתבים של גראף הונגרי המעיד כי רגנר היה חוכר אצלו שדות במשך עשרות בשנים והצליח ביותר בעיבודם. כיצד הגיע זה לארץ ישראל? איש תם וישר היה והנה אירע לו אסון: יבולו הרב נשרף והוא נשאר בעירום ובחוסר כל. היה זה מניע עיקרי ואף גלוי ... הצטרף בירושלים להונגארים והאציל מברכת נסיונו בעבודת האדמה על ריעיו הטיירונים. "הוא מכלכל עתה - מספר עליו פינס - עניני האיִקונומיה ביתרון הכשר וזהירות מבלי שום תשלום גמול עודף על הכנסת חלקך".

בספר נוסף שנכתב ע"י אחד ממיסדי פתח תקוה [התלם הראשון' מאת יהודה ראב (עמ' 62)] מסופר: 'אותם הימים [לפני חנוכה תרל"ט] כשהיינו מתכוונים לקראת הגשם הראשון הגיע לפ"ת והשתקע בה ר' דוד רגנר, מי שהיה מנהל אחוזה

בהונגריה והוזמן על ידי גוטמן להיות המנהל המעשי של המשק. דוד רגנר היה איש מדות, שמן וטוב-לב, וכולו אומר הדרת מושלים. ראשית מעשיו היתה להביא מהונגריה מחרשות גדולות ...!

במכתב של מיכל פינס מיום 15 בינואר 1879 [כ' טבת תרל"ט] מובאת רשימה 'מהאנשים אשר נשאים לבם להאחז בעבודת אדמת הקודש בגופם' הראשון מחמשת האחרונים הוא ר' דוד רענגער מהונגריה בן 50 עובד אדמה. לאחר מכן באה הערה ארוכה: החמשה האחרונים המה מבני הקולוניה פתח תקוה הסמוכה ליפו. הראשון הנהו פה זה כשלשה חדשים. כשלשים שנה עבד אדמתו בביתו ויודע הוא בטיב האדמה כרגיל ומנוסה. ראיתי את כתבי תעודותיו שיש לו מגראף הונגרי אשר הרד"ר הנ"ל החזיק נכסיו באריסות כמה שנים, והוא משבחו מאד. וכן ראיתי בעיני את האיש ההוא, אם כי בא בימים, בכ"ז מלא כח עלומים ואהבת עבודה. ובעצמו הוא מנהיג מחרשתו ומפקד על צבא העובדים.

בהיותו בן 75 שנה פנה לעזרת נדיבי עם וצירף לפנייתו את תעודת 'החבר' שהעניק לו גיסו – המהר"א. [ייש"כ לש"ב הרב מרדכי פריד מבית שמש שגילה מסמך זה בגנזי בית הספרים בירושלים (מחלקת הכרוזים מס' L2109 922,968) ואף התחקה על עקבות רבי דוד רענגער בספרות מיסדי פתח תקוה]. וזה תרגום פנייתו [תורגם מיידש-דייטש ע"י הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר]:

יברכך ה' מציון

בני ברית המכובדים אחים ואחיות!

בתקוה לאהבתכם הקרובה מתחנן אני על רחמנותכם, תודה להשי"ת שהגעתי לגיל 75 ואשתי לגיל 85, מבלי שנהיה לטורח, הגענו עד הלום בעזרת השי"ת. אבל לצערינו עקב המצב לא נשאר לנו למחיה בימי שיבתנו, ולא נשאר לנו רק לפנות לבני ברית גומלי חסדים.

אך אוי וועה! לפני כן היה אצלינו כמו אצל אברהם אבינו ע"ה, הבית היה פתוח לכל עני ובעל מכאוב כפי שזה ידוע, שלפי כוחותינו סייענו להם. אבל לצערינו כהיום פגע בנו ידו הנטויה של הקב"ה, כך שאנחנו הזקנים נאנחים על שפת הקבר מבלי כל אמצעים בסיסיים לספק את המחיה המצומצמת.

לכן עם בטחונינו באבינו הכל יכול, תקותינו האחרונה הוא לפנות לידידים של גיסנו היקר הרב הגאון מו"ה יהודא אסאד זצ"ל לזכרו המבורך. במבט על מצבינו בימי זקנה, עוני ומחלה, שנקרא לו יאוש, אנחנו מקוים שאתה הנדבן המכובד תתמוך בנו העזובים מבלי כוח. וכפי שתפעלו בלב רחום גם תפנו למכרים וידידים נדבנים. ובזכות מצוה זו תקבלו את הברכות

יברכך ה' מציון

נעשה רשע נלויבענסנענאמטן ברודער אונד שוועסטער!

האט ענר איף איהרע נעכטענליכע. פלעהע אן איהרע בארשהרציגקייט. אן דעם עוויגען דאנק האבט אן דאס 75 יאהר אונד טיינע פרידאס 86 יאהר ערויכט. אהנז בזהען צור לאס נעאללען צו זיין. וויר זינר היעהער מיט דעם. דעם אלבעטהעהרציגען ניטשע פערדאנקערען פערמענען נעקאטען, דאך לידער הויך פעהעלמיטע דאיהם נעקאטען. זא דאס בעהר אונס איף אונזערע אלטע טאנע ניכט איכריג בלייבט אלס אונז אן וואהלשטיגע נלויבענסנענאמטען צו ווענדען. אן א ועה! פריהער וואר עס בייא אונז ווע בייא אברהם אבינו ע"ה אונזער הויז נעפענט. אללען ארסטען אונד לידערען דענען וויר וויא עס נעקאנט איזט. נאך קרעפטען הילשענע עווערמען. אבער לידער הייסע נעראמטען פאן דעם אללעכטיגען שראפענער האנד, זא דאס וויר אלטען שווער לידערען אס ראנד דעם נראכטע שעהערען לייטע נענעליך אהנע מיטשעל זינד צור בעשעריטונג זעלבסט דעם קערנליכסטען לעכענסאונטעהאלטס. דאזער נעכטס איף דען אללבעטהעהרציגען ביה אונזערע לעצטע האטונג בערהם איף דען פרינדען אונזערען טהייען שוואנער ריב הנאן מיה **יהודא אסאר** זיל צו דעסען נענענעטען אנדענקען. אונד אין אנבעהראכט אונזערע לאנע, וועלכע בייא אלטער ארמז'אין קראלקהייט איינע פערצווייטע הייסען קאנן. זא האפטען וויר דאהער דאס ווע פעהרעהרשע וואהלשעהטער אונס פערלאסטענען הילפלאזען נאך קרעפטען, ביישאנר לייסטען ווערדען, זא ווע פיר אינס ערכארמנטסאלל. חירקען. אונד בייא וואהלשעהטיגען נעקאטען אונד פרינדען זיך פעררווענדען ווערדען. הויך הישע טצוה ווערדען זיא זיך דען נעוויסטען זענען פאן ציין רייכליכע פערנעלשונג עיווערען, זא ווע עס הערליכסט ווינשט אונד אן אללער הייליגע ארסטען פעהיק דאזיר בעטען וויר.

~~איינע וואהלשעהטערען דאנק שולדיגער האכבאונטעהאלטס~~

ערנעכענער דוד רענגער

ארטעט

Dawid Regner in JERUSALEM (palestina)

מציון בשפע רב כאוות נפשינו ונתפלל עליכם בכל המקומות הקדושים פעה"ק.

אליכם אישים הנכבדים, החייב לכם תודה ברגשי כבוד

עבדכם דוד רענגער

הכתובת: דוד רענגער בירושלים (פלסטינה)

רבי דוד רענגער נפטר ביום ט' כסלו תרנ"ח ומנו"כ בהר הזיתים בירושלים [ח"ק הכללית (פרושים) אמצעי איזור 2 חלקה ב שורה ה קבר סא]. אשתו מרת גיטל בת רבי ישראל האריכה ימים אחריו ונפטרה ביום כ"א טבת תרס"ט ומנו"כ שם [חלקה טו שורה יא קבר לא].

מרת רחל אשת רבי יעקב ענגל בסערדאהעלי

מרת רחל (רוזה) נולדה בשנת תק"ס בערך. נישאה לרבי יעקב ענגל. נפטרה כאלמנה בת 93 ביום י"ז תשרי תרנ"ד (11 ספטמבר 893) [יז תשרי תרנד הוא 27 ספטמבר 893. 11 ספטמבר 893 הוא א תשרי תרנד] ומנו"כ בסערדאהעלי [מצבה מס' 1391].

אולי בעלה רבי יעקב ב"ר אפרים ענגל נפ' ד' תמוז תרמ"ב [מצבה מס' 351]. כנראה בנם רבי אלכסנדר ענגל בן רחל נפ' כ"ג אדר תרס"ז [מצבה מס' 1551]. אשתו מרת גיטל בת שרל נפטרה י"ח חשוון תרס"ד [מצבה מס' 1550]. בנם רבי יעקב ענגל בן אלכסנדר וגיטל נפטר ט"ז סיון תרע"ד [מצבה מס' 1689]. בנם רבי מיכאל ענגל בן אלכסנדר וגיטל נפ' ד' טבת תרפ"ו [מצבה מס' 1573], אשתו מרת חיה נפטרה ג' אייר [מצבה מס' 1574], בנם רבי נתנאל ענגל בן מיכאל וחיה נפ' כ"ה אייר תרפ"א [מצבה מס' 1575]. אולי מיכאל נשא אשה שניה מרת שרל בת חיה נפ' י"ג טבת תרע"ט [מצבה מס' 1431].

רבי משה גוטמאן

התחתן עם בתו של רבי מאיר רעגנער בשנת תק"צ בערך. מוזכר באגרת גיסו רבי זלמן מאהלער מיום ט' טבת תר"ז (ראה להלן). מצאצאיהם ידועים (1) בנו רבי חיים גוטמאן ברעטה [נפטר י"ב טבת תרע"ט. זוגתו מרת רחל ב"ר אברהם פישר, נפטרה כ"ב אד"ב תרפ"ד]; (2) בתו אשת רבי מנחם ראזענטאל. מהם הסתעפו משפחות עניפות עד היום הזה, ועל זה במאמר נוסף א"ה.

בשנת תרי"א רצה רבי משה גוטמאן לשדך את בתו הבכורה עם רבי אהרן שמואל אסאד בן גיסו המהר"א. וכך כותב חתן המהר"א רבי יונה רייכהארט אב"ד קאטה [תולדותיו, צילום מצבתו ונוסחה בהגדת אש דת יהודה עמ' שמז-שמז] באיגרתו מיום י"א כסלו תרי"א לחמיו המהר"א (מגנזי הרב יצחק וואלף):

שיל"ת

החיים והשלום וכט"ס לכבוד אחמ"ו [-אדוני חמי מורי ורבי] הרב האי גאון אמיתי ג"ה המפורסם בקצוי ארץ בקי בניגלה ובניסתר ע"ה פ"ה נ"י אין גמרין עליו את ההלל כקש"ת מה"ו יהודא נ"י אב"ד בק"ק סעמניץ יע"א ולזוגתו הרבנית היא חמותי הצנועה א"ח הצדיקת [מ]פוארה בתשבחות מ' אסתר תי' לכל זרעיתכם החיים והשלום ע"ע א"ס

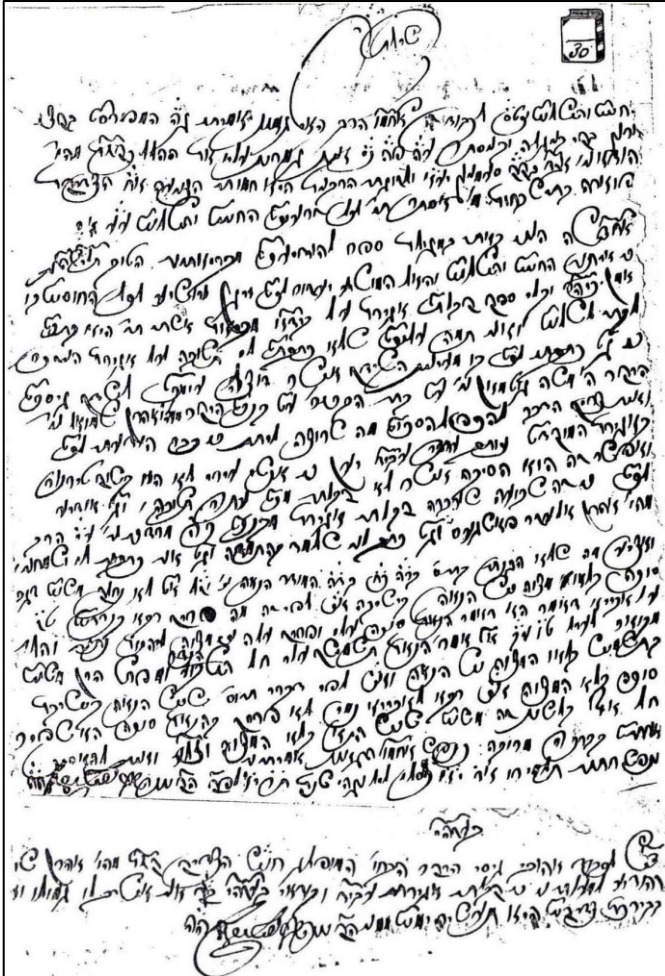
אחדש"ה הנני באתי במגילת ספר להודיעכם מבריאתינו הטוב תלישה"ג [-תהלה לד' יתברך שמו הגדול] כי איתנו החיים והשלום. והאל המושיע יעזור לכם ויגן ויושיע לכל החוסים בו אמן כיה"ר.

ובלי ספק קבלתם איגרת על ביד"א [-בי דואר] מביאת אשתי תי' היא בתכם לביתי לשלום. ואני תמה עליכם שלא כתבתם לי תשובה על איגרת הנזכר, כי גם כתבתי לכם בו מענין השידך [-השידוך] אשר רוצה עמכם לשדך גיטל היקר ה' משה גוטמאן נ"י עם בתו הבכור' עם בנכם היקר מה"ו אהרן שמואל נ"י. ואין צריך הדבר להכפיל הסכום מה שרוצה ליתת כי כבר הודעתי לכם באיגרת המוקדם.

וכותב [-וכתוב. או: ואני כותב] עתה עב"ד יען כי אנשי עירי לא היו בשוק טירנוי ואפשר זה הוא הסיבה אשר לא קבלתי מכם עתה תשובה.

וגם אודיע לכם כי זה שבוע שעברה קבלתי איגרת מבנכם כ"ה מודכי נ"י ע"י הרב מה"ו אהרן אלעזר פאשגס וגם כתב לנו שלמד [-שלומד] בהתמדה וגם אנו כתבנו לו ושמחנו.

ואציע מה שלא הבנתי בתוס' בר"ה כ"ח [ע"א] בד"ה המודר הנאה וכו' ואם לא נחלק משום דגבי סוכה בלאו מצוה יש הנאה בישיבה, א"כ לפי זה מה פריך רבא בנדרים ט"ז

[ע"ב] על אביי דאמר הא דאמר הנאת סוכה עלי, ופריך עלה וכי מצוה ליהנות נתנו, והלא מבואר לעיל ט"ו ע"ב אם אמר' הנאת תשמישך עלי חל הנדר ומפרש הר"ן משום [ד]בתשמיש בלאו המצוה יש הנאה, וא"כ לפי דברי תוס' שיש הנאה בישיבת סוכה בלא המצוה א"כ רבא לאביי נמי לא פריך בהנאת סוכה הא שפיר חל אף בלשון זה משום שיש הנא' בלא המצוה וצל"ע ואין להאריך.

[א"ה, כן הקשה בספר מחנה אפרים (הלכות נדרים סי' כה), וע"ש מה שתיריך. בספר שער

המלך (הלכות שופר פ"א ה"ג) דן בקושית המחנה אפרים. בספר יום תרועה למהר"ם חביב ר"ה כח ע"א הקשה ג"כ [קושיא אחרת] על התוס' הנ"ל. ועי' בלבושי שרד על הט"ז אר"ח סי' תקפ"ו סק"ה שביאר את התוס' בביאור דומה לביאורו של המחנה אפרים, ועפ"י זה לא יקשה קושיות המחנה אפרים והיום תרועה, ואנכמ"ל.]

אחתום בברכה מרובה כנפש אחמ"ו הגאון אמיתי נ"י ונפש חתנו תלמידו א"ד י"א כסלו ליל נגהי שנת תר"א לפ"ק. [י"א כסלו תר"א חל בשבת. אולי האגרת נכתבה במוצאי שבת ועל זה הכוונה: ליל נגהי].

הק' יונה ב"ר ליב זצללה"ה

[מעבר לדף:]

בעזה"י

ד"ש לכבוד אהובי גיסי היקר הבחור המופלג חו"ש הצדיק קש"ת מה"ו אהרן ש[מואל] ואודיע למעלתו נ"י כי קבלתי איגרתו עב"ד ובודאי בעזה"י ב"ה אני אשיב לו גמולו וא[חתום] בבירכת צדיקים היא תעשיר ימים. ממני

הק' יונה ב"ר ליב זצללה"ה

'בנכם כ"ה מרדכי נ"י' אסאד המוזכר באגרת, היה אז כבן י"ז שנים ולמד כנראה בפרשבורג, ראה עליו ועל צאצאיו בהגדת אש דת יהודה הוצאת מכון זכרון, עמ' שלט-שמב.

'הרב מה"ו אהרן אלעזר פאשגעס' המוזכר באגרת, הוא רבי אהרן אלעזר פאשקוס שהיה אחר כך אב"ד גאלאנטא. נולד בשנת תק"פ בערך בסערדאהעלי לאביו רבי בנימין בונם פשקוס [אביהם של רבי שלמה ורבי ישעי' פשקוס מנכבדי ק"ק ס"ה וחמיהם של רבי שמואל עהרנפעלד אב"ד מאטערסדארף ורבי עקיבא קליין מנייטרא] ולאמו מרת רחל אחות הנגיד רבי משה פאלל. תלמיד רבי אליעזר ליפמן שטיין אב"ד סערדאהעלי והכתב סופר. בהגיעו לפרקו נשא לאשה את מרת מרים בת רבי בנימין זאב וואלף [ומרת רבקה] רוסט-טרוטצ'ר מקאטה [נר"נ ה' טבת תרנ"ד, ומנר"כ בס"ה בשורת הרבניות מצבה מס' 257], וגר ליד חותנו (כבר בשנת תר"א). שימש שם כמגיד ומר"צ [לפי מקורות מסוימים היה האב"ד]. משנת תר"ז אב"ד גאלאנטא. בשנת תרל"ג עזב את רבנותו מטעמי בריאות וחזר לעיר מולדתו סערדאהעלי. גאון ודרשן מופלא שהעמיד תלמידים למאות, בעל מדות תרומיות, עניו ובעל צדקות רב. "נר"נ [נפטר ונקבר] בשם טוב וספדו לו כל העדה ביום ד' ב' דר"ח אדר תרמ"ד [מנוסח מצבתו]. מנוחתו כבוד בס"ה ליד הראב"ד רבי עזרא צורף [מצבה מס' 53]. הניח אחריו בן יחיד [רבי בנימין בונם פשקוס] ובנות, מהם הסתעפה משפחה עניפה של בעלי בתים מכובדים ועסקני הקהלה בס"ה.

מרת הנלי אשת רבי שמעון וייס בסערדאהעלי

מרת הנלי (האני) נולדה בשנת תק"ע בערך. נישאה לרבי שמעון וייס. נפטרה כאלמנה בת 78 ביום ח' חשוון תרמ"ט (12 אוקטובר 888) ומנר"כ בסערדאהעלי [מצבה מס' 1363]. [בעלה אולי מצבה 804, או 1277].

רבי זלמן מאהלער

מדת קלרה אשת רבי זלמן מאהלער אב"ד ציפער מרת קלרה נולדה באבוני בשנת תקפ"ב לערך. נישאה [לפני שנת תר"ו] לרבי זלמן מאהלער שנולד בפעזינג בשנת תקפ"ג לערך. גרו לאחר נישואיהם בישוב סימו שבמחוז קאמאראן ובאבוני. בתר"ז כבר כיהן כאב"ד ציפער על מקומו של רבי שמעון סידאן שעבר בשנת תרט"ו לטירנא [ראה עליו ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תסב-תסה]. בשנת תרל"ג נתמנה לדיין של הקהלה השניה בפרשבורג.

וכך נרשם בערכו בספר המתעד את רבני הונגריה [שם הגדולים מארץ הגר (מהדורת ברוקלין תשי"ח) עמ' 138]: "הרב מו"ה זלמן מאהלער (גיסו של הגאון מהר"י אסאד) בשנת תרל"ג אבד"ק ציפער ואח"כ דומ"ץ בפרעסבורג".

המהר"א בתשובתו אליו (תשובות מהר"א חאה"ע סי' רכא) כותב וז"ל: 'ישא ברכה, מאלקי המערכה, ברביי' והמשכה, ה"ה כבוד גיסי היקר, הרבני המופלג מאד נעלה לשם ולתהלה, החריף ובקי טובא, מופלא ביראה טהורה, בחכמה ובדעת תורה, כש"ת מו"ה זלמן מאלער נ"י אבד"ק ציפער וכלא"ש, א"ש. יקרתו עב"ד קבלתי ושמחנו על הבשורה טובה, ושבח והודאה להש"ת על כל הטובה אשר בחסדו השפיע לכם ולנו וכו', וע"ד התורה אשר העלה לתרץ קושי' העולם... ויותר אין להאריך, וד' שנותיו יאריך כנפשו ונפש אוה"נ הד"ש. הק' יהודא אסאד'.

לפנינו אגרת ששיגר רבי זלמן מאהלער בשנת תר"ז מאבוני לגיסו רבי יהודה אסאד שכינה אז כאב"ד סעמניץ, בה הוא מזכיר שחמיו חולה, [אולי נפטר מחליו זה]. וזו לשונה (מגנזי הרב יצחק וואלף):

בעה"י היום יום ב' ט' בתרזל [ט' טבת תר"ז לפ"ק] פה אבאניא

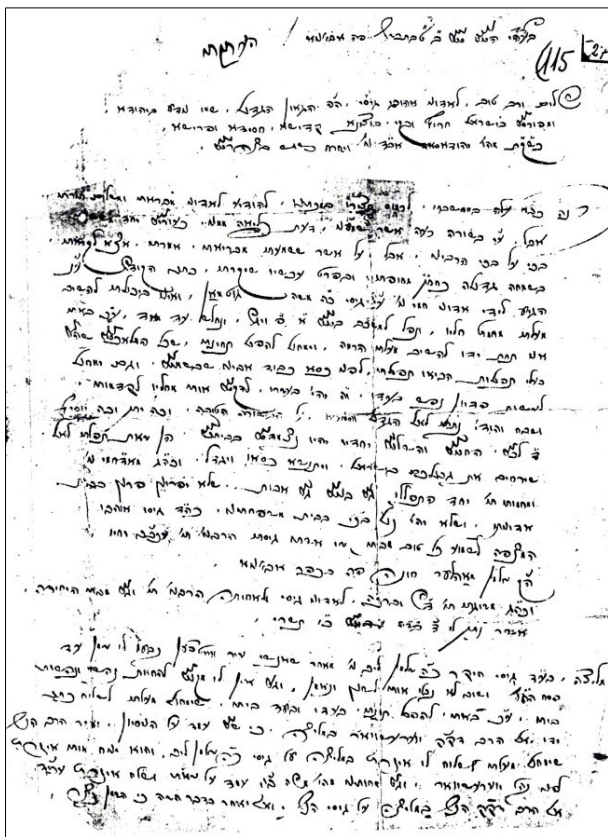
שלום ורב טוב, לאדוני אהובי גיסי, ה"ה הגאון הגדול, שמו נודע ביהודא ומפורסם בישראל חריף ובקי, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, כשק"ת מהו' יהודאסאד אב"ד נ"י ויזרח כשמש בצהרים.

הנה כבר עלי במחשבתי לרמוס חצירו במכתבי, להודיע לאדוני מבריאותי ומשלום תורתתי, אבל ע"י בשורה רעה אשר שמענו, דעת פליאה ממנו, כעורים יחד גששנו, בכי על בכי הרבינו, אבל על אשר ששמעתי מבריאותו, אמרתי אצא לקראתו, בשמחה גדולה כחתן מחופתו, ובפרט עכשיו שיקרתו, כתב הקודש וי"נ הגיע לידי אדוני חמי נ"י

ע"י גיסי כ"ה משה גוטמאן, ואינו ביכולתו להשיב מעלתו מחמת חליו, ונפל למשכב ביום א' פ' ויגש [-א' טבת], ונחלש עד מאד, ע"כ באתי אני תחת ידו להשיב מעלתו הרמה, וימחול להפיל תחינתו, שכל המלאכים שהם בעלי תפילות יביאו תפילתו, לפני כסא כבוד אבינו שבשמים, וגם ימחול לעשות פדיון נפש בעדו, וה' יהי בעזרו, להקים אותו מחליו לקדמותו.

ושבח והודי' נתתי לאל הגדול והנורא, על הבשורה הטובה, וכה יתן וכה יוסיף ד' לכם, החיים והשלום יחדיו יהיו נצמדים בביתכם, הן זאת תפילתי לאל, שירחיב את גבולכם

בישראל, ויתנשא כסאו ויגדל, וכה"ג מאד"חמי [מאדוני חמי] נ"י ומחמותי תי' יחד התפללו, גם בניים גם אבות, שלא יפרוץ פרץ בבית אדונינו, ושלא יהי' קול בכי בבית משפחתינו. כה"ד גיסו אוהבו המצפה לשמוע כל טוב מביתו זו אשתו גיסי הרבני' תי' עכב"ב יחי

הק' זלמן מאהלער

חונה פה בכפר אבאניא וכה"ג מזוגתי תי' ד"ש וברכה, לאדוני גיסי ולאחותה הרבני' תי' וגם מבתי היחידה אשר נתן לי ד' בזה ביום כ"ו תשרי. מליצה, בעד גיסי היקר כ"ה זלמן ליב [רעגנער] נ"י מאחר שאנשי עיר

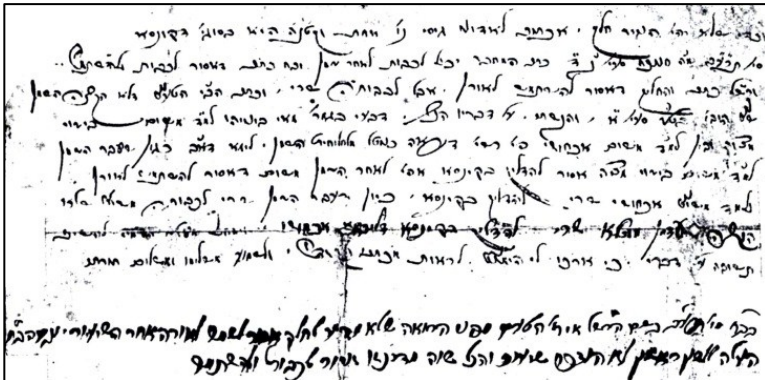
ווייטצען קבעו לו זמן עד פסח הבע"ל ושוב לא קבלו אותו לש"ץ ונאמן, וגם אין לו מקום להחיות נפשו ונפשות ביתו, ע"כ באתי להפיל תחינתו, בעדו ובעד ביתו, שימחול מעלתו לשלוח כתב ידו אל הרב דק"ק ווערעשוואר במליצה, כי שם עמד על הניסיון, ואמר הרב הנ"ל שימחול מעלתו לשלוח לו איגרת במליצה על גיסי כ"ה זלמן ליב, והוא ניח אותו איגרת לפני קהל ווערעשוואר. וגם מחותני מה"ו משה ב"ה עמד על זאת ושלח איגרת עב"ד אל הרב דק"ק הנ"ל במליצה על גיסי הנ"ל. ואל יאחר בדבר הזה כי הזמן קצר.

[מעבר לדף:]

וכדי שלא יהי' הנייר חלק, אכתוב לאדוני גיסי נ"י [הערה] אחת וקטנה היא בסוגי' דקינסא.

סי' תרע"ב מה' חנוכה סעי' נ"ד כתב המחבר יכול לכבות לאחר זמן, וב"ח כתב דאסור לכבות ולהשתמש, ורש"ל כתב וחילק דאסור להשתמש לאורן אבל לכבותה שרי, וכתב הב"י הטעם דלא הקצה השמן [עי'] שם הב"י בכל סעי' א'. והקשתי על דבריו הנ"ל דבעי בגמרא' (שבת דף כב ע"א) מאי בינייהו [בין] למ"ד משום ביזוי מצוה ובין למ"ד משום אכחושי פי' רש"י דנראה כנוטל מלחלוחית השמן, לימא דאיכא בינייהו כגון דעבר הזמן, למ"ד משום ביזוי מצוה אסור להדליק בקינסא אפי' לאחר הזמן משום דאסור להשתמש לאורן, ולמ"ד משום אכחושי שרי להדליק בקינסא, כיון דעבר הזמן שרי לכבותה משום שלא הוקצה השמן ממילא שרי להדליק בקינסא דליכא אכחושי.

וימחל מעלתו הרמה להשיב תשובה על דברי, כי ארכו לי הימים לראות מכתבו הקודש, ולשמוע משלומו ומשלום תורתו.

[הערה - תשובה על הנ"ל - בכת"ק של המהר"א:]

בב"ח סי' תרע"ב בשם הרש"ל אית' הטעם מפני הרואה שלא ידע לחלק אסור לשמש לאורה אחר השיעור, וגם הב"ח העלה ללשון ראשון לא הזכר שיעור והכל שוה מדינא אסור לכבות ולהשתמש.

המהר"א רשם בראש האגרת 'העתקתי', כמנהגו לציין כן על האיגרות שהעתיק מהם את דברי התורה שבהם.

'הרב דק"ק ווערעשוואר' בשנת תר"ז המוזכר באגרת, העיר לי יד"נ הרמא"ז קינסטליכער שהוא כנראה רבי יוסף לעפלער אב"ד באטורקעז, וכיהן לפני כן בווערעשוואר. נפטר י"ב תשרי תרל"ו. ולא כמו שאפשר להבין בטעות מספרו 'אישים בתשובות חת"ס' סי' רנט (עמ' קעא) שהוא רבי יוסף משה פטופייע. ועוד חזון למועד.

'מחותני מה"ו משה ב"ה' המוזכר באגרת, הוא רבי משה באניהאד-פולק שכיהן כדיין ורב"ד בסערדאהעלי כל"ב שנים עד לפטירתו בהושענא רבא תרכ"ו ושם מנו"כ. [ראה עליו ב'החתם סופר ותלמידיו' (עמ' שמה-שמו), וב'תולדות עזרא' (עמ' 15-16)]. יש להוסיף על רשימת צאצאיו את רבי אברהם פולק אב"ד באלאטון-פירעד. בתשובת מהרי"א ישנן שבע תשובות אליו: חאו"ח סי' פט, קלו. חיר"ד סי' קמא, קמז. חאה"ע סי' צ, קנג, קצה. כן הוא מוזכר שם: חיר"ד סי' עב, רסח. חאה"ע סי' צח, צט]. גם המהרי"א כותב עליו כמעט בכל תשובותיו 'מחותני'. נראה שנעשה מחותנם על ידי שנשא [כנראה בזיווג שני] אשה ממשפחת חותנם. וכך כותב אליו המהרי"א בתשובה אחת (חיר"ד קמז): בראש השנה יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ארוכים ומתוקים. ה"ה כבוד י"נ מחותנ' הרב המאוה"ג המופלג ושנון צדיק ונשגב מו"ה משה באניהארט נ"י דיינא דק"ק ס"ה יע"א ולכאל"ש. מכ"ק הגיעני ושמחתי בדבריו כי נעמו. ואמת כי אהבתו בלבי הי' מאז. מעת הכרתיו ידעתיו את כבוד פר"מ נ"י ועתה ביותר אהבה רבה וחיבה יתירה נודעת לנו כי הוא מודעתינו. ויקבל ברכתנו ברכת מזל טוב יתן ד' את זוגתו כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן ב"י אמן. ועתה באתי על של תורה אשר נסתפק מעכת"ר נ"י וכו' וכו'. והנני אוה"נ בלונ"ח דש"ת הק' יהודאסאד.

רבי זלמן (שאלאמון, שאמועל) מאהלער נפטר בן ע"ב שנים ביום א' טבת תרנ"ו (18 דצמבר 1895) ומנו"כ בפרשבורג.

אלמנתו הרבנית מרת קלרה מאהלער לבית רעגנער נפטרה בת ע"ה שנים ביום י"ז אדר א' תרנ"ז (19 פברואר 1897) ומנו"כ בפרשבורג.

צאצאיהם:

(1) בנם: מיקשה מאהלער. נולד בישוב סימו שבמחוז קאמאראן בשנת תר"ו (846). כיהן כמורה ומנהל בית הספר היהודי הריאלי בעיר חדש.

(2) בתם הראשונה נולדה באבוני בכ"ו תשרי תר"ז. [מוזכרת במכתב הנ"ל].

(3) בנם: פרופ' עדע (אדוארד) מאהלער. נולד בציפער ביום כפור תרל"ח (28 ספטמבר 1857). למד בגימנסיה בפרשבורג לימודי ארכיאולוגיה ומזרחנות. כיהן כפרופסור באוניברסיטה בבודאפעסט ומנהל המחלקה הארכיאולוגית של המוזיאון הלאומי ההונגרי. חיבר ספרי יסוד בתחום מקצועו בגרמנית ובהונגרית. נפטר בשנת תש"ה לערך.

(4) בתם: מרת פאני (פראנציסקא) פולק. נולדה בציפער בשנת תרכ"ג [לפי גיל הנישואין] או בשנת תרכ"ח [לפי גיל הפטירה]. נישאה בת 22 בסעפס [סעמפעז] ביום 5 אוגוסט 885 [כ"ד אב תרמ"ה] למור פולק בן 24 נולד ברעצע [רצסדורף] בשנת תרכ"א לערך לאביו איגנאץ פולק ולאמו רוזליה לעהר. מרת פאני נפטרה

כנשואה בת 47 שנים ביום 7 מרץ 915 [כ"א אדר תרע"ה] בווען ונקברה כנראה בפרשבורג. בעלה מור פולק נפטר [בן 74] כאלמן ביום 12 פברואר 935 [י' אדר א תרצ"ה] ומנ"כ בפרשבורג. בנם זיגמונד נולד 7 מאי 886 [ב' אייר תרמ"ו]. ביום 28 דצמבר 919 [ו' טבת תר"פ] נשא ד"ר זיגמונד פולק [בן 33] את מרת אני בת 24 לידת אלשא נייערעשט בת שאמו בריל ומאריה קרושא.

(5 בנם: ד"ר דיולא (יוליוס) מאהלער. נולד בציפער בשנת תרכ"ו לערך (866). רופא ידוע וסופר רפואי בווינה. ערך כתבי עת רפואיים, וחבר "לקסיקון תראפויטי" (וינה 899).

מרת פרומט אשת רבי יחזקאל פליישמן

מרת פרומט (יוליאנה) נולדה לאביה רבי מאיר רעגנער ולאמה מרת צארטל בשנת

תקפ"ט בערך. נישאה לרבי יחזקאל פליישמן שנולד בשנת תקצ"ג בערך. גרו באבוני. רבי יחזקאל נפטר בן ע"ב שנה ביום ה' אדר א' תרס"ה ומנ"כ בסערדאהעלי [מצבה מס' 1591]. נוסח מצבתו: פ"נ / איש תם וישר ירא ה' כ"ה / יחזקאל / פליישמאן / מכפר אבאני / שהלך לעולמו בן ע"ב שנה / ביום ה' אדר א' תרס"ה לפ"ק / שם אמו גינענדל / יגיע כפו אכל עד שובו אל אדמתו / חיי צער היו גורלו והחזיק בתומתו / זרעי היראה נטע בלב בנים ובנות / קרנו ירום בכבוד חי העולמים / אך טוב וחסד ירדפו בארצות החיים / לו צפון כל טוב במרום השמים / תנצב"ה.

אשתו מרת פרומט נפטרה בת פ"ד שנים ביום ט' ניסן תרע"ג ומנ"כ ליד בעלה [מצבה מס' 1592]. נוסח מצבתה: פ"ט / אשה צנועה וצדקת מרת / פרומט / אלמנת כ"ה יחזקאל פליישמאן ז"ל / אחות אשתו של אמ"ו הגאון מרן / יהודה אסאד זצוק"ל / נפטרה בת פ"ד שנים ביום ט' ניסן תרע"ג / שם אמה צארטל / פקודי ה'

שמרה עד רדתה לקברים / רבה
אמונתה חדשים לבקרים / ויקרא על
מיתה שומרי אמונים / מטמון נחמד
נאבד יקר מפנינים / טוב לה כי שכרה
צפון בשמים / עליה השלום יפוש
כנפים / תנצב"ה.

מצאצאיהם ידועים לנו:

(1) בנם רבי מרדכי פליישמאן. נשא
לאשה את [נכדת דודתו] מרת שרל בת
רבי ליב שינמן חתן המהר"א ומרת
בילא בת המהר"א. מרת שרל נפטרה
ביום כ"ב טבת תרצ"א ומנו"כ
בסערדאהעלי [מצבה מס' 1917]. בעלה
רבי מרדכי נפטר עשר שנים אחריה
ביום כ"ב שבט תש"א ומנו"כ לידה
[מצבה מס' 1916]. צילום מצבותיהם
בהגדת אש דת יהודה עמ' שנב.

(2) בנם רבי מאיר פליישמאן, תלמיד
המהר"א. גר בסערדאהעלי. נפטר ביום
כ"ד חשון תרפ"ה ומנו"כ שם [מצבה
מס' 1921]. אשתו מרת פיגלא נפטרה
ביום כ' אדר ב תרח"ץ ומנו"כ שם
[מצבה מס' 2282]. בנם רבי יהודה
פליישמן הי"ד רו"מ דחברת נחלת

עזריאל בפרשבורג ומרביץ תורה בת"ת יסודי התורה שם, נהרג עקה"ש באושוויץ י"ז
תשרי תש"ה [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' תרלח] אבי רבי ישעיהו פליישמן
מפ"ב-ירושלים נפטר בן צ"ט שנים כ"ג ניסן תשע"ד, ומרת רחל אשת רבי משה
בלאו בב"ב [על אחיו ובית אבותיו ראה ב'עולמי' עמ' 74-72] נפטרה ליל שביעי של
פסח כ"א ניסן תשס"ג.

(3) בנם רבי אברהם פליישמאן מסערדאהעלי. נפטר ביום ב' אב תרס"ח ומנו"כ שם
[מצבה מס' 1533].

(4) כנראה בתו מרת 'סאלי' אשת רבי יעקב בנימין ענגל שו"ב ב-סופ (סלובקיה).
בתם מרת צירטל (צילה) אשת רבי ארי' ליב גרוס. הורי מרת רחל לאה אשת רבי
טובי' ארי' ב"ר שמעון בלומנטאל בירושלים. [חתנם רבי יצחק שאול ב"ר אהרן

דייטש, בירושלים, אבי רבי שמעון יוסף דייטש בנוה-דקלים שמסר לנו את צילומי המצבות של רבי יחזקאל פליישמאן וזוגתו].

לפי רישומים רשמיים נולדו לרבי יחזקאל (יוזף) פליישמן ולאשתו מרת יוליאנה לבית רענגער בנאג' אבוני הילדים הבאים: מרטון בשנת 853 [תרל"ג]. סאלי בשנת 857 [תרל"ז]. נאני בשנת 859 [תרל"ט]. בעטי בשנת 861 [תרכ"א].

מרת טרוילא אשת רבי יעקב יוסף גרוס בסערדאהעלי

מצאנו רישום נישואין בתאריך 28 ספטמבר 864 [כ"ז אלול תרכ"ד] בסערדאהעלי. החתן: גרוס יאקאב בן 28, בן מיכאל [יש בסערדאהעלי מצבה (מס' 1091) של מיכאל גראס, נפטר כ"ו חשוון תרכ"א, אולי אביו] ורבקה. הכלה: רענגער אנטוניה [טרוילא, ראה להלן ברישום בנם] בת 26 ילידת נ. אבוני [תקצ"ח בערך]. בת י. מארקוס וסאלי. כנראה הכלה היא בת של רבי מאיר רענגער ומרת צארטל השניה. כן מצאנו רישום לידה של בנם מיכאל מוריץ [בן יאקאב יוסף גרוס וטרוילא רענגער] נולד 26 נובמבר 866 [י"ח כסלו תרכ"ז].

גם לרבי אהרן שמואל אסאד היתה בת ששמה טרוילא [יונגרייז] ובלועזית אנטוניה.

מרת רחל אשת רבי 'מארטון' צינצנהיים

מצאנו רישום של מרת רחל רגינה רענגער אשת רבי מארטון צינצנהיים. הורי מרת צילי אשת רבי שאלאמון ליב דויטש שנולד באבוני ונפטר ונקבר במילכדורף בן 67 ביום ד' סיון תר"ס. אולי מרת רחל רגינה היא בתו של רבי מאיר רענגער.

*

יש לציין שבמפקד תר"ח נמצאים בקאמאראן: אברהם פישר בן 34, אשתו שארי לבית רענגער בת 31 ילידת ס"ה. עם בן אנשל בן 5 ובת אוה בת 4. רענגער מרטון בן 24 יליד ס"ה, אשתו יוהנה שטרסר. עם בן לאיוש בן 2 ובת טרז בת 4. - רענגער יוסף בן 33 יליד ס"ה, אשתו בטוליה אושפיץ. - רענגער יאנוש בן 22 יליד ס"ה. לא ידוע לנו לע"ע אם יש להם קשר למשפחת רבי מאיר רענגער.

המהרי"א בתשובתו לחתנו רבי יונה רייכהארט (תשובות מהרי"א חאה"ע סי' קמג) כותב: 'גיסי הנכבד אי"א הקצין כ"ה זלמן גובע מישוב יאניק אצל ק"ק מג"ד שלח עגלה להביא אותנו אליו וכיבד אותנו בסנדקאות בנו זכר שנולד לו תהל"י יזכה ד' לגדלו לתורה ולחופה ולמע"ט אמן'. לא ידוע לנו לע"ע אם הוא גיסו מצד אשתו או שהוא בעל אחותו.

הרב ניסן ווייס - מאנסי נ.י.

הרב הראשון במאדערן

רבי אברהם דוב זינגער צוק"ל אבד"ק מאדערן והגלילות

ידיעות מעטות נשאר לנו מתולדות אא"ז הרה"ג ר' אברהם דוב זינגער צוק"ל, ואינם עולים אפילו לידי חיבור קטן, מ"מ אמרתי לקבץ כל הנפזרים אל מקום אחד, למען יעמדו ימים רבים.

המקורות למאמר: העיתון Magyar Rabbik שי"ל בשנת תרס"ה, בעמ' 83, הערכה על זקיני אחר פטירתו; ה'חתם סופר' ותלמידיו, בעמ' תעז בערכו; רשימות המאטריקל מקהלות פעזינג ומאדערן ושאר מקומות (תודתי להרב שלמה יהודה הכהן שפיצר על סיועו לפיענוחם); מזכרונות דודי הרב מאיר רפאל ביער (שגם אביו כבר לא הכיר היטב את זקיניו, שכן הי' בן ה' שנים בעת פטירת זקיניו); ידיעות רבות שהוסיף הרב העורך בגוף המאמר (מלבד ההוספות בשולי המאמר) והעמיד בזה דברים על דיוקם. בתקוה כי פרסום שורות אלו יעורר את הקוראים שיש בידם ידיעות נוספות.

אא"ז ר' אברהם דוב [שמו הלועזי היה אברהם 'בנימין'] זינגער נולד לאביו ר' ניסן (מיהאל) זינגער ולאמו מרת רעזל (טרעזי) לבית פעקעטע בהעיר מיהאפאלווא שבחבל טרנסילבניה (כהיום ברומניה) [מאטריקל], בפסח שנת תקצ"ד [מאדיאר ראביק. וזה מתאים למה שנרשם במאטריקל הפטירות שהיה בן ע"ב שנה בעת פטירתו באלול תרס"ה, דהיינו בשנתו הע"ב. אמנם לפי המאטריקל של נישואיו היה בשנת תרי"ז בן כ"ז שנה, דהיינו שנולד בשנת תק"צ לערך]. היה תלמידם של הרב הגאון ר' אברהם יצחק וויינבערגער אבד"ק קליינווארדיין, ושל הרב הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר בעל ה'כתב סופר' [ה'חתם סופר' ותלמידיו].

בהגיע לפרקו, נשא בפעזינג שליד פרעשבורג ביום כ"ט סיון שנת תרי"ז את זוגתו מרת בלימלא (קארולינה) בת י"ט שנה ילידת פעזינג בת 'לאזאר' פישער ו'פאני' פישער (אביה היה השושבין עם א' [דולף] אדלער, [אבי החתן אולי כבר לא היה בין החיים, עכ"פ בשנת תר"כ כבר קרא את בנו על שמו], מסדר קידושין האב"ד רבי ישראל דוד יפה-שלעזינגער בעל מחולת המחנים) [מאטריקל], וגרו שם לאחר חתונתם [ה'חתם סופר' ותלמידיו].

אולי חמיו הוא רבי אלעזר פישר, שזוגתו מרת ריזל נפטרה בשנת תרל"ד ומנו"כ בפעזינג. על מצבתה נחרט: פ"ט אשה כנשים באוהל כשרה צנוע' וחסוד' / נקיה וטהורה ביתה היתה פתוחה לרוחה / עניים ולומדי תורה היו מאוכלי שלחנה ומדרכת בני' לתורה ולעבודה / מרת ריזל ע"ה / אשת כהר"ר אלעזר פישער / מתה

עש"ק ר"ח אלול / ונקברת בהספד ובכי /
יום א' ב' אלול תרל"ד לפ"ק / תנצבה /
ש"א רבקה.

בשנת תרכ"ח-ט (לפי לידת ילדיו, ראה להלן. וכ"כ במאדיאר ראביק: בסוף שנות 860) עבר לגור להעיירה מאדערן הסמוכה לפעזינג, ובשנת תר"ל נתמנה למורה דת בבית ספר ממשלתי למורים. תקופה לאחר מכן נתמנה לשמש ברבנות של העיירה [מאדיאר ראביק], שם כיהן כבר בשנת תרל"ו (שכן חתם על הקול קורא נגד הרבנים סעמינאר בשנת תרל"ו, אברהם דוב זינגער אב"ד מאדערן), הרבנות כללה גם את היהודים שהתגוררו ב"ב ישובים הסמוכים.

בשנת תרכ"ט כשנתפלגו הקהילות בהונגריה, הצטרפה קהילת מאדערן לארגון הקהילות האורתודוקסי, באותו

עת השתייכו להקהילה כמאה וחמשים חברים, כחצי במאדערן גופא, והשאר מהישובים הסמוכים [פנקס הקהילות סלובקיה].

מפעולותיו על כסא הרבנות היתה להעמיד בית הכנסת להקהילה, שעד לשנת תר"ב התפללו בחדר תפילה בבית פרטי, ובשנת תרס"ב נתחנך בית כנסת מפואר, וכן השתדל להקים גדר סביבות הבית עלמין. זקיני שימש שם ברבנות עד יום מותו [מאדיאר ראביק].

לאחר פטירת זוגתו מרת בלימלא [בשנת תרכ"ה היתה עדיין בין החיים, שכן בשנה זו נולד לה בן, ראה להלן], נשא בזיו"ש [לפני שנת תרכ"ח] את האשה מרת גיטל חיה לבית פוקס מהעיירה פעזינג. - משני זיווגיו היו לו ט"ז ילדים [דר"ר ר' מאיר רפאל בייער].

על פעולותיו למען קדושת ישראל, מצאנו שחתם על קול קורא "פתגם האיסור נגד ראבבינער-סעמינאר!" בשנת תרל"ו, ביחד עם עוד כמאתים רבנים. ובין החותמים: "ה"ק אברהם דוב זינגער, אב"ד דק"ק מאדערן יע"א" [צילום מהקול קורא נדפס בספר זכור ימות עולם, ח"א צילום מס' 27-28]. וכן בשנת תר"ס חתם על קול קורא עם עוד כמאתיים רבנים מארץ הגר על ענין המציצה שצריכה שתהא בפה דוקא: "אברהם בער זינגער אבד"ק מאדערן" [נדפס בשדי חמד כרך ו' דף א' שע"ג עמוד א' בדפוס קה"ת].

ונקברה בביה"ח האורטאדאקס"ן בבודא(פעסט). על מצבתה נחרט: פ"נ / נפש יקרה צנועה וטהורה / אשת חיל עטרת בעלה / תפארת בניה ובני בניה / הצדקת והתמימה החכמה / מרת גיטל חיה ע"ה / אשת הרב מו"ה א"ד זינגער ע"ה / אב"ד בק"ק מאדאר / ה"ל [=הלכה לעולמה] ש"ק כ' חשוון תרפ"ג / תנ"צ'ב'ה'.

ויתילדו על משפחות

מפורט כאן רשימה שעלה בידי לקבץ מצאצאיו, [כפי שכבר כתבנו למעלה לאא"ז היו משני הזיווגים ביחד ט"ז ילדים, אבל כעת לא עלה בידי לקבץ כ"א מה שכתבתי כאן]:

בנו **ניסן** (נאטאן) זינגער, נולד בפעזינג י"ח אלול תר"כ [האמא ליני לבית פישער. המוהלים האב"ד רבי ישראל דוד יפה-מרגליות וא' [דולף] אדלער. הסנדק לאזאר פישער (כנראה זקנו של הנימול)] (מאטריקל).

בנו ר' **מנחם** המכונה **מענדל** (עמנואל) זינגר, נולד בפעזינג ו' כסליו תרכ"ג. [האמא קארולינה. המוהלים אביו ואדולף אדלער. הסנדק יוזעף אדלר] (מאטריקל). נשא את האשה מרת גיטל בת ר' דוד צינגער. נהרג בשואה. [בנם ניסן זינגער שרד השואה].

בנו ר' **דוד הערש** זינגער, נולד בפעזינג י"ח ניסן תרכ"ה [האמא קארולינה (מאטריקל)]. ביום א' סיון שנת תרנ"א נשא את האשה מרת Peppy בת Lipot הערצאג ו-Sali לבית זונענשיין. "דוד צבי זינגער ב"ר אברהם דוב ובלילמלא" יליד פעזינג תרכ"ה נפטר בפרשבורג ט"ו אב תרצ"ו בן ע"א שנה ושם מנו"כ בבית החיים החדש. אלמנתו "פערל בת ר' יודא ושרה" נפטרה כ"ו טבת תש"א ושם מנו"כ. הוריה כנראה רבי יהודה ליב ב"ר יעקב הערצאג מטשערטערעץ ומרת שרה בת רבי צבי הכהן זונענשיין.

בתו מרת **בלומא** (קארולינה) [כנראה על שם זוגתו הראשונה], נולדה בפעזינג ביום כ"ח שבט שנת תרכ"ח [האמא קאטי (מאטריקל)]. נישאה לר' בן ציון בייער ע"ה הי"ד בן הרה"ג ר' ישעיהו בייערן זצ"ל אבד"ק שאראש-פאטאק יע"א [ראה עליו ב'עלי זכרון' עלה 8], החתונה התקיימה י"ב מנחם אב שנת תרנ"ו במאדערן. במאטריקל הנישואין צוין: החתן בענו בייער מועמד לדרשן בן כ"ח שנה יליד שאראש-פאטאק וגר בדעברעצין, הכלה קארולינה בת רא"ד זינגער האב"ד (שהיה גם המסדר קידושין) וקאטארניה פוקס בת כ"ח שנה. ומלבד הרישומים בלועזית כהנ"ל, נרשם גם: "הב' מורינו רב בן ציון בן הגאון מו"ה ר' ישעי' בייער אב"ד דק"ק שאראש פאטאק נשא את הבתולה הכלה מ' בלימלע בת הרב אב"ד מו"ה ר' אברהם דוב זינגער אב"ד דק"ק פה מאדערן". דרו בהעיר הגדולה לאלקים פרעשבורג יע"א בירת סלאוואקיע. הובלו לאושוויץ ביום י"ז מנחם אב שנת תש"ב. [בנם ר' ניסן בייער ז"ל שרד מהשואה, וממנו תוצאות חיים: בנם הרה"ח ר' מאיר רפאל בייער שליט"א

ראה"כ שומרי החומות בירושלים, להבחל"ח הרב ישעי' דוד בייער ז"ל מנהל ישיבת בית דוד מאנסי, ויבלחט"א הרב בן ציון בייער שליט"א מאנסי].

בנו ר' משה (מוריץ) זינגער, נולד במאדערן כ"ו מנחם אב תרכ"ט [האמא קאטי. המוהל אדולף אדלער, הסנדק שאלאמ' פוקס (כנראה ממשפחת האָם) (מאטריקל)]. "הב' משה זינגער בן הרב מה"ו אברהם דוב נשא את הבתולה הכלה רויעזע בת החבר ר' אליעזר הלוי ט"ו תמוז תרנ"ה" במאדערן. במאטריקל צוין עוד בלועזית: החתן מור זינגער יליד מאדערן בן כ"ו שנה וגר ב-Kadarkut (אמו קאטאלין פוקס), הכלה רוזשה בראון בת כ"ח שנה ילידת קאדארקוט בת לודוויג בראון ולאורה ריכטער.

בתו לאה (לורה, לורי), נולדה במאדערן בדר"ח אדר תרל"א (האמא קאטי). נפטרה במאדערן כבת י"א חודש כ"ו שבט תרל"ב ונקברה בפעזינג (מאטריקל).

[שלשת הילדים דלהלן לא מצאנו רישומי לידתם במאטריקל, ומכיון שהגיעו לידינו המאטריקל של מאדערן רק משנת תרמ"ו, יש להניח שנולדו בין השנים תרל"ב-תרמ"ו]

בנו יצחק.

בנו ר' מתתיהו זינגער, נולד בערך בשנת תרל"ח. נשא האשה מרת ברטה (Berta) בת הערמאן פעלדמאן [החזן ב-Rajecz] ביום ט"ו תמוז תרס"א. היה מנהל בית הספר בהעיר מיהאלאוויץ. נהרגו בשואה בשנת תש"ג בערך.

בנו ליפא זינגער.

בתו "הילדה מלכה בת הרב אב"ד מו"ה אברהם דוב נולדה מהאשה גיטל חי' ג' כסליו תרמ"ט", וברישום הלועזי במאטריקל נוסף: מלבין נולדה במאדערן, האמא קאטארינה פוקס ילידת פעזינג.

בתו "הילדה דבורה בת הרב אב"ד מו"ה אברהם דוב נולדה מאשה גיטל חיה ה' אלול תרנ"א", וברישום הלועזי במאטריקל נוסף: נולדה במאדערן, האמא קאטארין פוקס ילידת פעזינג. - "הילדה דבורה בת הרב אב"ד מו"ה אברהם דוב מת שתי שנים כ"ט אלול תרמ"ג ושם אמה גיטל חיי". וברישום הלועזי במאטריקל נוסף: נפטרה במאדערן ושם נקברה.

בתו "הילדה שרה בת הרב אב"ד מו"ה אברהם דוב נולדה למזל טוב מהאשה גיטל חיי' י"א למספר בני ישראל [כ"ו ניסן] תרנ"ג". וברישום הלועזי במאטריקל נוסף: נולדה במאדערן, האמא קאטארינה פוקס ילידת פעזינג. נישאה לר' עמנואל (אמיל) בן ר' פינחס טעללער ואשתו מרת צילה לבית פריד. נעקדו על קידוש השם באושוויץ קיץ שנת תש"ד. [בתם דבורה ספקוטי שרדה מהשואה].

בתו "חנה בת הרב אב"ד מו"ה אברהם דוב נולדה מאשה גיטל חי' כ"ג אלול תרנ"ה". וברישום הלועזי במאטריקל נוסף: יוהאנה נולדה במאדערן, האמא קאטארינה פוקס ילידת פעזינג. נישאה בפרעשבורג ביום כ"ד אלול תרפ"ד לר' יהודה

(Leopold) שטיינער יליד אילאווא בן מ' שנה [יצרן אלכוהול בפעקטע-ניעק] בן ר' צבי שטיינר ורוזליה לבית שטיינער.

בנו "מאיר בן הרב מר"ה אברהם דוב נולד י"ג ניסן תרנ"ז מהאשה גיטל חיי"ל. וברישום הלועזי במאטריקל נוסף: נולד במאדערן, האמא קאטאלין פוקס ילידת פעזינג. המוהל אביו, הסנדק דוד זינגער מפרשבורג [הוא אחי הנימול ר' דוד צבי]. נשא בפרעשבורג ביום כ"ד אלול תרפ"א את האשה מרת רילא (Regina) ילידת פרשבורג בת כ"ז שנה, בת ר' משה ליב (Lipot) פרישער ו-Mari לבית קעניג. נהרג עקה"ש באוישוויץ בשנת ת"ש-תש"א.

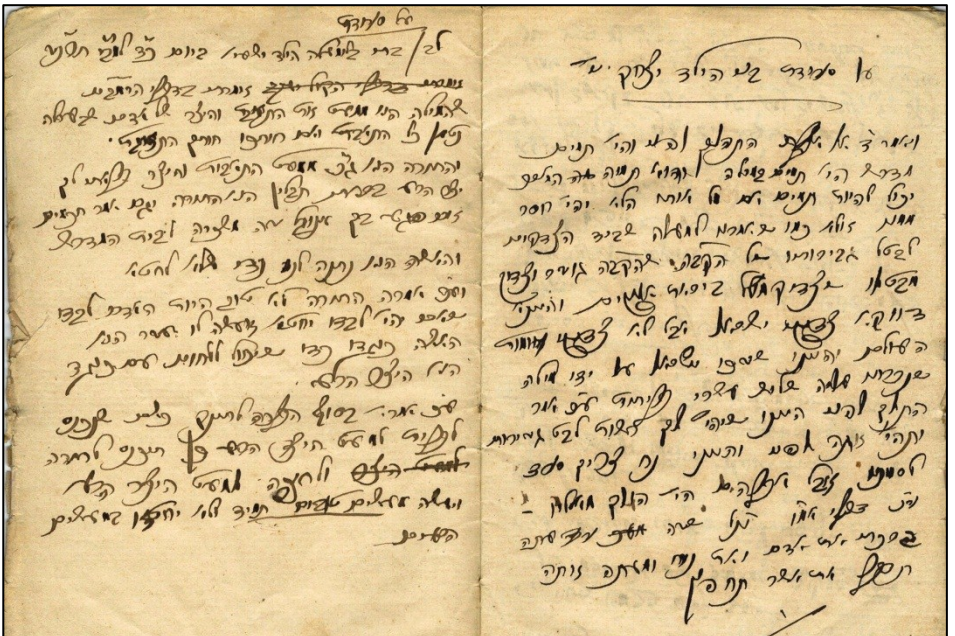
*

מבאר תורתו

לאחרונה זכיתי שאינה ה' לידי מכתבי זקיני, דרשות שאמר במשך השנים שכיהן בהרבנות בהעיר מאדערן, והנני מעתיק מתוכו שני גרגרים קטנים:

על סעודת [ברית מילה של] בני הילד יצחק שי'

ויאמר ה' אל אברהם התהלך לפני והי' תמים (בראשית י"ז א'), ובמדרש (נדרים ל"א ע"ב, ומדרש אגדה פרק י"ז אות א') היה תמים במילה, והוא תמוה האיך יכול להיות תמים, [ה]אם על אותו [אבר], הלא יהיה חסר ממנו. אלא כמו שאמרנו למעלה שביד הצדיקים לבטל גזירותיו של הקב"ה,

שיהי' לך רשות לבטל גזירות ותהיה אתה לפני, והיינו נח צריך סעד לסמכו, אבל אברהם היה הולך מאיליו. [וזוהו ג"כ הביאור בהמדרש] עד עתה ברכתי את אדם ואת נח, ומעתה אתה תברך את אשר תחפץ.

שהקב"ה גוזר וצדיק מבטלו, שצדיק מושל ביראת אלקים, והיינו דוקא [ב]צדיקי ישראל, אבל לא צדיקי אומות העולם, והיינו שבני ישראל על ידי מילה שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות, ע"כ אמר התהלך לפני, היינו

*

על סעודת [ברית מילה] לבן בתי בלומעלה [אשת ר' בן ציון בייער] הילד ישעי' ביום כ"ד למב"י תרנ"ז.

[ברית שלא בזמנו, נולד בפ"ב י"ב אד"ב תרנ"ז, הסנדק זקנו הרב ממאדרען (מאטריקל)].

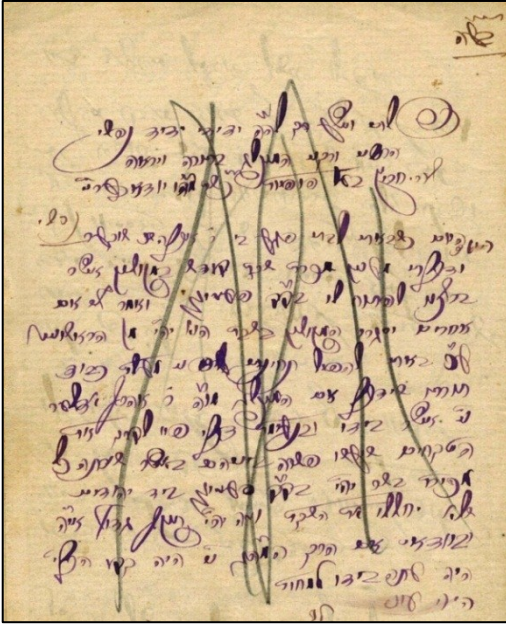
שנכנס לברית למעט היצר הרע, כן יכנס לתורה ולחופה למעט היצר הרע, ויעשה מעשים טובים תמיד ולא יחטא במעשים הרעים.

אמרתי בדרושי הרמב"ם (מורה נבוכים חלק ג' פרק מ"ט) שהמילה היא ממעט את התאוה, והיצר של אדם, שבערלה נטמן כל התאוות, ואם חותכו חותך התאוות, והתורה הוא ג"כ ממעט התאוות והיצר, [כמ"ש] (קידושין ל' ע"ב, ועי' בבא בתרא ט"ז ע"א) בראתי לך יצר הרע בראתי תבלין הוא התורה, וגם אמר[ו] חכמים אם פגע בך מנוול זה משכה[ו] לבית המדרש, והאשה הוא נתנה לנו כדי שלא לחטא, וע"כ אמרה התורה (בראשית ב' י"ח) לא טוב היות האדם לבדו, שאם יהיה לבדו יחטא, אעשה לו עזר - הוא האשה - נגדו כדי שיכול ללחום עם 'נגד' הוא היצר הרע, ע"כ אומר[י] בסוף הברכה לתינוק כשם

*

ולסיום, בין כתבי זקיני מצאתי כמה שורות, כנראה טיטה מתחלת מכתבו, שכתב אודות שמירת שבת. הוא נמצא באמצע הספדו על הרב הגאון ר' בנימין שאכטער אב"ד פעזינג (שנפטר בשנת תרל"ב), ואולי אליו הכוונה במכתב "הרב המאה"ג נ"י".

שלום וישע רב לה"ה ידידי ידיד
נפשי התורני ורבני המופלג
בתורה ויראה חריץ בעל פיפיות
כש"ת מה"ו יודא בער נ"י

היום כשבאתי לביתי פגע בי ר'
אברהם שובער ודברתי מענין
מכירת שבת קודש במקולין אשר
ברצונו לפתוח לו בק"ק **פעזינג**
ואמר לי אם אחרים יסגרו המקולין
בשבת הוה יהי' מן הראשונים, ע"כ
באתי להפיל תחנתי לפני מעלת
כבוד תורתו שידבר עם המופלג
מו"ה **אהרן אדלער** נ"י אשר בידו
ובנעימת דברי פיו לקרב את
הטבחים שיעשו פשרה ביניהם

באשר שעתה כל מכירת בשר יהי' בק"ק
פעזינג ביד יהודים שלא יחללו את השבת וזה
תיקון גדול אי"ה ובוודאי אם הרב **המה"ג שי**
היה בקו הבריאות היה עתה בידו למחות...

*

בשולי המאמר: המכתב הנ"ל ממוען אל ר'
יודא בער, ה"ה רבי יהודה יששכר המכונה
יהודה **בער שטערן** שגר בפעזינג, ולימים גם
כיהן שם כדיין. נפטר בן פ"ה שנה ביום כ"ו
תשרי תרפ"ח ושם מנו"כ. אני משער שהיה
נכדו של רבי שלמה שטערן אב"ד
העלישטאבא. רבי **אהרן אדלער** הנזכר
במכתב, הוא רבי משה אהרן אדלער בפעזינג,
תלמידו של החת"ס, ראה בספרי החת"ס
ותלמידיו עמ' שע. כן גם ר' **אברהם שובער**
הנזכר במכתב היה גר בפעזינג, נפטר כ"ט
סיון תרנ"ז ושם מנו"כ. שם קבורה גם זוגתו
מ' שינדל בת רבי שלמה הארשיטץ שנפטרה
י"ז טבת תרנ"ב.

*

בנוגע לקהלת מאדערן, רבה של פעזינג הסמוכה חותם בשנת תר"ה על הכרוז 'שלומי אמוני ישראל' כרבה של פעזינג ומאדערן. כך שלא מסתבר מה שכתב במאדיאר ראביק שבעת שעבר רבי אברהם דוב זינגער מפעזינג לגור במאדערן גרו שם רק 1-2 משפחות יהודיות.

את מקומו של רא"ד זינגער מילא במאדערן רבי שמואל ב"ר בנימין פרייפעלד, לאחר מכן אב"ד דרעזניץ, עיר חדש וסערעט. [כנראה זהה לרבי שמואל פרייפעלד יליד באלקאן תרל"ח שלמד בישיבת פרשבורג אצל ה'שבט סופר' בשנת תרנ"ט. לא מופיע בספרי 'החת"ס ותלמידיו']. לאחר מכן כיהן שם ברבנות רבי שמעון הירשלער, וניהל גם ישיבה. בשנות מלחמת עולם הראשונה עזב את המקום ועבר לפרשבורג, שם שימש כדיין עד לפטירתו בשנת תרצ"ג (בספר 'משפחת השמעוני' לתולדותיו, בעמ' שלט בהערה 'אודות קורות העיר מאדערן', מזכיר רק את ר"ש פרייפעלד, ואינו מזכיר כלל את רא"ד זינגער שיהיה במקום שנים רבות).

הרבנים האחרונים במקום: רבי דוב רזונשטיין (לאחר מכן אב"ד איגלויא) נהרג עקה"ש בשנות החורבן; רבי יחזקאל מנחם רזונבליט (תלמיד ה'דעת סופר' בפרשבורג, לא מופיע בספרי 'החת"ס ותלמידיו'). כן שימש תקופה קצרה כ'רב ממלא מקום' רבי גבריאל מונק (אף הוא תלמיד ה'דעת סופר' ולא נזכר בספרי הנ"ל). לאחר מכן רב ומו"ץ בקה"י טרענטשין עד עלותו על המוקדה בשנת תש"ה.

הרב חיים אריה רייניץ - ירושלים

הרב מפילעק

לתולדות רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז הי"ד - רבני קהלת פילעק

רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז, נולד כנראה בק"ק באלאשא יארמאט בשנת תרל"ב לערך, לאביו רבי משה הלוי יונגרייז, לימים אב"ד ור"מ דק"ק קאשוי, ולאמו הרבנית פיגא, בת הגביר הצדיק רבי נח יעקב לעווי מק"ק הארטיאן. אביו קרא את שם בנו על שם רבו רבי אברהם שמואל בנימין סופר, אב"ד ור"מ דק"ק פרשבורג, בעל 'כתב סופר', שנסתלק ביום י"ט טבת תרל"ב.

את ראשית חכמתו כנראה קיבל מאת אביו שניהל ישיבה בק"ק קאשוי, ואחר כך הלך בעקבות אביו וגלה למקום תורה, ה"ה ק"ק פרעשבורג לקבל תורה מאת רבי שמחה בונם סופר, אב"ד ור"מ דק"ק פרעשבורג, בעל שבט סופר. ואחרי נישואיו למד אצל חו"ז רבי יעקב טעננבוים, אב"ד ור"מ דק"ק פוטנאק, בעל נהרי אפרסמון. כאשר היה סמוך על שלחנו.

מספר נכדו ר' יוסף שלמה רייניץ הי"ו, האדמו"ר רבי מרדכי מנדבורנא היה בעיר קאשוי תקופה מסוימת, בפורים שלח רבי משה הלוי יונגרייז, שהיה המרא דאתרא שם, את בנו הבחור שמואל בנימין עם משלוח מנות לאדמו"ר רבי מרדכי מנדבורנא, וכאשר בא אליו הבחור שמואל בנימין עם המשלוח מנות, קרא אותו אליו ומישש אותו מראשו ועד רגליו ואמר לו, אתה מוצא חן בעיני מאד ותאמר לאבך שאני רוצה להשתדך אתו. אך הדבר לא יצא לפועל מפני שזקנתי הרבנית לא חפצה בשידוך זה, מכיון שמשפחת האדמו"ר רבי מרדכי מנדבורנא היו מגאלציה, וחששה שזה לא יתאים.

בנוסחא אחרת סיפר רבי יעקב צבי הלוי יונגרייז, אב"ד ק"ק פעהער דיארמאט, לפני רבי יעקב שרגא הלוי יונגרייז בנו של רבי שמואל בנימין אב"ד ק"ק פולעק, שפעם שהה רבי מרדכי מנדבורנא, על חג הפסח בעיר קאשוי, ושלח אז לבקש מאת המרא דאתרא רבי משה הלוי יונגרייז, שישלח לו שלושים מצות, ושלח לו ביד בנו הבחור שמואל בנימין, חמישים מצות, ומישש רבי מרדכי כל מצה ומצה בנפרד, והשליח המביא מצא חן בעיניו הקדושים ודיבר לו נכבדות שישא את בתו [זכרון מנחם].

זוגתו

בהגיעו לפרקו נשא בשנת תרנ"ג-ד לערך, את הרבנית הצדקנית מרת רבקה ע"ה, בת רבי מאיר טעננבוים, אב"ד ור"מ דק"ק פוטנאק, שהיה אז אב"ד ק"ק טארנא, בעמ"ס לויט אור - על מגילת אסתר. אמרי מאיר - דרשות. החתונה התקיימה בעיר טארנא. כמובן שזקינה רבי יעקב טעננבוים בעל נהרי אפרסמון נטל חלק בשמחה זו, כמו כן

השתתף בשמחה אחיו הגדול רבי שרגא צבי, אב"ד ור"מ דק"ק מעזא טשאטה, בעמח"ס נטע שורק.

במשפחה נשתמרה מביקור זה של הנטע שורק בק"ק טארנא סיפור מופת ממנו, וכך היה מעשה, בא לפניו איש אחד וביקשו שיעזור לו ויושיעו מצרתו, כי בנו הנער יצא מדעתו רח"ל, הנטע שורק צוה שיביאו לפניו את הנער, והביאו אותו קשור בחבלים עבים, הנטע שורק צוה שיתירו אותו מהחבלים ואמר לאחיו הנהרי אפרסמון בא ונלמוד דף גמרא לרפואת החולה הזה, והיה שם פירות על השולחן וצוה אל הנער שיברך על הפירות, ובירך ואכל והיה כאחד האדם [רבי שלום טעננבוים אב"ד ק"ק מילדוי, בהקדמה לשו"ת נטע שורק, נ"י תש"נ].

בשו"ת נטע שורק חלק יורה דעה סימן ק"ו מיום עש"ק וישלח תרנ"ג "לאהובי ידידי הרב הגאון הצדיק המפורסם כקש"ת מו"ה רב משה הלוי יונגרייס נ"י אב"ד ק"ק יראים קאשוי יע"א", עדיין לא מוזכר בשם מחותני, אמנם שם בסימן ק"ב מיום ד' שלח תרנ"ד כבר מוזכר "למחו' אהובי הרב הגאון המפורסם צדיק תמים כקש"ת מו"ה ר' משה יונגרייז נ"י אב"ד ק"ק יראים בקאשווי יע"א". עוד שם "בנדון השאלה שנדברנו יחד, עיינתי בבואי לביתי" – כנראה שבתוך זמן זה נשא רבי שמואל בנימין ז"ל את נכדת אחיו, ואולי נושא זה נדברו יחדיו שם בימי החתונה.

במחיצת הנהרי אפרסמון

בהיות שזוגתו הרבנית נתגדלה בבית זקנה מפני שהיתה יתומה מאמה הרבנית הינדל ע"ה, בת הרבני הצדיק רבי אהרן אברהם

רייכמן ז"ל, שנפטרה ביום כ"ח אלול תרמ"ה והשאירה אחריה חמשה בנות, לכן אחרי נשואיו היה סמוך שלש שנים על שלחן אבי חותנו, היינו זקיניו רבי יעקב טעננבוים, אב"ד דק"ק פוטנאק, בעמח"ס שו"ת נהרי אפרסמון. – בהיותו שם אף שלח מחידושו לקובץ תל תלפיות שנת תרנ"ו גליון ד' עמ' 115.

סיפר נכדו רבי יוסף שלמה רייניץ הי"ו מירושלים, שבתקופה שזקיננו רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז ז"ל אכל קעסט אצל חו"ז הנהרי אפרסמון לא כבה הנר בבית כל הלילה, אחד למד עד חצות ואחד למד מחצות. – בבית כזה לא יפלא שעלה ונתעלה בתורה ויראת שמים, והיה כאחד הגדולים אשר בארץ. - דרכו בקודש היה שלא הכין עצמו אף פעם ללכת לישון, אלא אם כן כבר נרדם ליד השולחן באמצע הלימוד בספר, רק אז הלך לישון.

סיפר נכדו רבי יצחק משה הלוי יונגרייז, ששמע מאביו רבי יעקב שרגא מפולעק, שאביו רבי שמואל בנימין נסע לקבל הורמנא מרבי שמואל רוזנברג, אב"ד ור"מ דק"ק אונסדארף, בעל באר שמואל. וידוע שהגאון הנ"ל היה נותן הוראה בקושי גדול, ואחרי שבחנו נענה, "לומר שצריכים לידע בעל פה ארבעה חלקי השולחן ערוך, גם אני אינני יכול לומר שאני יודע, אלא כאשר באים אלי בשאלה, אני יודע היכן לחפש", על כן גם לך אתן הורמנא וסמכו להורות הוראה בישראל [זכרון מנחם].

אב"ד ור"מ דק"ק פולעק

כאמור שלש שנים היה סמוך על שולחן חו"ז רבי יעקב טעננבוים, ושאל שם מלוא חפנים תורה ויראת שמים, אמנם ימים טובים אלו נסתיימו באמצע ימי החנוכה שנת תרנ"ז, שאז בנר הרביעי יום כ"ח כסלו, נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש ונסתלק לגנזי מרום אבי חותנו.

כאן התחיל דף חדש בחייו, ועול הפרנסה נפלה

עליו, והזמין לו הקב"ה לפרנסתו את הרבנות בקהילה נאה וחסודה, ה"ה ק"ק פולעק, בה ישב כל ימי חייו, וניהל את הקהילה הקדושה ביראתו הקודמת לחכמתו.

העיר פולעק ורבניה

העיר פולעק היא בירת נפה במחוז נוגראד, היום בסלובקיה. ק"ק פילעק נוסדה בסוף המאה השישית לאלף השישי, מתחילה היתה כפופה תחת הרבנות דק"ק לאשאנץ הסמוכה, וקיבלה את מרותו של רבי אברהם יעקב קאפל זינגער [ב"ר אשר נח] אב"ד ק"ק לאשאנץ [תרי"ח-תרכ"ז] שהיה רב הגליל, עד לפטירתו בשנת תרכ"ז.

בשור"ת נהרי אפרסמון חלק יורה דעה סימן מה [אודות דין קדימה וחזקה בהזכרת נשמות]: "ברכה ושלוש לדידי ה' אנשי ישרון ישרים ותמימים חברא קדישא דק"ק פילעק יצ"ו... את הגאון דסעטשין זצ"ל [ה"ה הגה"ק רבי יהושע פאלק סודיטץ ביכלער זצ"ל, שנלב"ע כ"ח אדר תר"ט לפ"ק] מזכירין תחלה מני אז, כי כן הוסכם כשנתיסדה החברא שעשו אז גורל על בני החברא ולהקדים הגאון הנ"ל. וכן להגאון

דלאשאנץ ז"ל [ה"ה הגה"צ רבי אברהם יעקב קאפיל זינגער זצ"ל, נלב"ע שנת תרכ"ז] שהיה רב דגליל עשו אח"כ כן, וכאשר שבק חיים לכל חי היקר המופלג כו' מו"ה אליעזר ז"ל [ראה עליו להלן], הסכימו בני החברה קדישא להזכירו מיד אחרי הרבנים, מאחר שהיה ממסדי החברא והורה הוראה בקהילתכם רבות בשנים, ועתה שהגאון דסעטשע ז"ל [ה"ה הגה"ק רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז זצ"ל. שנלב"ע ד' טבת תרל"ז] נפטר, ובנו היקר הרב מו"ה מאיר נ"י [ראה עליו להלן], שדר שם והוא מבני החברה קדישא, רצונו שיוזכר אביו ז"ל אחרי שני הרבנים קודם למו"ה אליעזר ז"ל, יען שמו"ה אליעזר ז"ל לא היה רב אב"ד, ראוי להזכיר הרבנים זה אחר זה ואחריהם את מו"ה אליעזר ז"ל, ויורשי מו"ה אליעזר טוענים שזה גנאי שאביהם אשר היה הזכרתו עד כעת מיד אחר הרבנים, שיזכר עכשיו רביעי.

בשנת תרכ"ז אחר פטירתו של רב הגליל, שהיתה גם זמן התייסדות קהילות היראים - האורטדאקסים, נתפרדה ק"ק פולעק מק"ק לאשאנץ, וקבלו עליהם את רבי אליעזר ביכלער, בן הגאון רבי יהושע פאלק סודיץ-ביכלער, אב"ד סעטשין, למורה הוראה [לפי התשובה הנ"ל בשו"ת נהרי אפרסמון, היה מורה הוראה ולא אב"ד], ושימש שם בהוראה עד לפטירתו ביום כ"ד שבט תרל"ה. על מצבתו נחרט:

זאת מצבת מו"ה / אליעזר ביכלר / ז"ל /
אלי קבר חכם רזים מבחר בנים / עזר דלים
אוהב ותומך עניים / בואו הנה בבכי'
וקוננו בתאניה / נסתם מעים החכמה ויבש
גפן פוריה / יהל תורת ויראת ד' אתו
משולבות / טמון פה וספון נזר בנים ובנות
/ למרום שב יהי שמו לברכות / נפטר כ"ד
לירח שבט / תרל"ה לפ"ק / תנצבה.

נזכר בשו"ת מהר"י אסאד חאהע"ז סימן רנ"א: "בראש השנה הבא עלינו לטובה יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום כבוד אהובי תלמידי הותיק החרוף וחרוף מופלג ירא שלם ובנש"ק מו' אליעזר ביכלער נ"י וכעת ההמאר"ג אבד"ק פילעק.

נוסח מצבת זוגתו: פ"נ / מצבת אשה צנועה / וצדקת / לעניים ואביונים היתה /

אם ואחות / עטרת בעלה וגם לבניה / תפארת /
 מרת חיה רבקה אשת / מוהר"ר אליעזר ביכלער /
 בת כ"ה שמעון הכהן / ט"ו לחדש מנחם אב תרמד
 / אספה כחה מצאה מנוחה / ימי חייה היו שלש
 וששים / שנה / תנצבה.

משנת תרל"ה כנראה שנהנו מהוראותיו של רבי
 מאיר הלוי יונגרייז שהיה דר אז בק"ק פילעק, עד
 שנת תר"מ לערך שאז נתקבל לאבד"ק רימא
 סאמבאט.

הגה"ק מוהר"ר מאיר הלוי, אב"ד דק"ק רימא
 סאמבאט יצ"ו. נולד בסעטשע בשנת תרל"ב לערך
 לאביו האב"ד רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז. כנראה
 נקרא אחרי המהר"ם א"ש, שנסתלק ביום כ"ד
 טבת תרל"ב. למד אצל דודו רבי אשר אנשיל הלוי
 יונגרייז אב"ד טשענגער בעל ה'מנוחת אשר', רבי
 אהרן דוד דייטש אב"ד ור"מ באלאש-יארמוט ורבי
 אברהם שמואל בנימין סופר אב"ד ור"מ פרעשבורג.

בשנת תרכ"ט למד בבלאשא יארמאט,
 כפי שנראה ממכתב אחיו רבי שמואל
 דוד הלוי יונגרייז, לאחיו רבי משה הלוי
 יונגרייז, משנת תרכ"ט, שהיה דר אז
 בק"ק באלאשא יארמאט, וז"ל: דברי
 שלום לך אהובי אחי הבחור המופלג וכו'
 מאיר הלוי שי'.

בהגיעו לפרקו נשא זוגתו הרבנית יהודית
 ע"ה, בת ש"ב הרבני המופלג איש צדיק
 בנש"ק כו' מו"ה אהרן ביכלער ז"ל מק"ק
 פולעק, בנו של הגה"ק רבי אהרן סודיטץ-
 ביכלער זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק
 סעודאהעל. נפטר בדמי ימיו ב' שבט
 תרמ"ב. ומנו"כ בק"ק פולעק. נוסח
 מצבתו:

יעקב מאיר הלוי איש חמודות / עלה
 ראש גבעת השלמות / קבצו כל פנים

פארוה / בעדתו רימא סאמבטא ואגפיה / מאירה נדעך נאסף אל עמו / איש גדול בתורה ישב על משמר / ימינו עשה חיל קרב אנשיה / רמה קרנו בימיו עלומיו / בן גדולים מתולדתו / שגא נהיר מחצבתו / פרח יפה יבול שורק / הוי נקטף בן כ"ט שנים עודו באבו / למנחו' וקוננהו בני גילו / שם אמו רחל רבקה תחי'.

הספדים עליו בספר **חינוך בית יצחק** פרשת בשלח, דרוש והספד ביום י"ד שבט תרמ"ב לפ"ק. ובספר **תורת משה נתן**, מועדים עמ' רלג, הוצאת מכון 'מנוחת אשר'. - נזכר: בשו"ת נהרי אפרסמון ח"א י"ד סימן מ"ה, נ"ב, ח"ב סימן נ"ב. נטע שורק חאה"ע סי' יח-יט. שו"ת מנוחת משה סימן ק"י, קט"ז. שו"ת מהרשד"ה יור"ד סי' פ"א. - מופיע ברשימת מעות קדימה ע"ס אהל מועד, אהל יוסף, ביק, תרמ"ב – פוללעק, הרב ברימא סאמבאט מו' מאיר יונגרייז, ואחיו מהאטוואן.

במנוחת משה סימן קי מתאריך ל"א למב"י תרל"ו, מצוין: ש"ב... מוה"ר מאיר הלוי נ"י בפילעק. ושם סימן קט"ז בתשובה מתאריך פרשת בשלח תרל"ז, אין שום רמז על היותו אב"ד. גם בשו"ת נהרי אפרסמון יור"ד סימן מ"ה המוזכר לעיל בהערה א' שנכתב לא לפני טבת תרל"ז, מוזכר שגר בק"ק **פולעק** ואינו מוזכר היותו רב. התאריך הראשון שאנו מוצאים את רבי **מאיר הלוי יונגרייז** כאב"ד **רימא-סאמבאט**, הוא בשנת תר"מ, ראה נהרי אפרסמון מהדורה תנינא שו"ת סימן נ"ב מצוין שם המו"ל כי שאלה זו הוא מאת רבי **מאיר יונגרייז** אב"ד רימא סאמבאט, ובסוף התשובה מצוין לעיין בשו"ת נטע שורק חאה"ע סי' יח-יט, ושם דן באותו השאלה עם הגאון רבי **חיים צבי מאנהיימער** אב"ד אונגוואר, ומזכיר שהשואל הוא אב"ד **רימא סאמבאט**, והתאריך הוא אדר תר"מ. ובשו"ת נהרי אפרסמון חויר"ד סימן נב בתשובה מיום ו' עש"ק מקץ תרמ"א מוזכר בשם אב"ד **רימא סאמבאט**, ומסגנון הדברים שם נראה שהוא אב"ד חדש שם. ואולי באמת רק בשנת תר"מ לערך נתקבל לאב"ד שם. בשו"ת מהרשד"ה יור"ד סי' פא: לאחי הרב המאוה"ג מו"ה **מאיר הלוי** אבדק"ק **רימאסאמבאט** בעודו בק"ק **פילעק** יע"א.

בשנת תר"מ נתמנה רבי **מאיר טעננבוים**, בעמ"ס **לויט אור** על מגילת אסתר. **אמרי מאיר** - דרשות, לרבה של קהילת **פולעק**. בשו"ת נהרי אפרסמון חלק יורה דעה סימן קנט. תשובה לבנו רבי **מאיר טעננבוים** אבדק"ק **פילעק** והגליל מיום צום גדלי' **אמרת** ה'. וכן בסימן קסב תשובה לבנו רבי מאיר טעננבוים אב"ד דק"ק **פילעק**, משנת תרמ"א.

בשנת תרמ"ז כאשר עבר לכהן פאר בק"ק **טארנא** במחוז **אבאוי-טורנא**, נתקבל אחיו הצעיר רבי **מנחם מענדל טעננבוים** על מקומו כאב"ד ק"ק **פולעק**, וישב שם כעשר שנים.

בשנת תרנ"ז כאשר נסתלק אביהם הגדול רבי **יעקב**, והבן הגדול רבי **מאיר** נתקבל למלאות מקום אביו בק"ק **פוטנאק**, נתקבל רבי **מנחם מענדל** על מקום אחיו בק"ק

רבי מנחם מענדל טעננבוים
אב"ד טארנא

טארנא, ואת מקומו בק"ק פולעק מילא חתן אחיו רבי שמואל בנימין הלוי יונגרייז, עד חורבן הקהילה בשואה.

ואלה הם דברי דו"ר רבי שרגא צבי טעננבוים אב"ד ור"מ דק"ק מעזא טשאטה, בעמ"ס נטע שורק ז"ל בהקדמה לספר שו"ת נהרי אפרסמון:

'ועל הטוב יזכרו שלומי אמוני עיר פילעק והגליל, אשר בחרו בהסכמה אחת לרב אב"ד שלהם, את חתן בן אחי הרב החריף ובקי כש"ת, מו"ה רב שמואל בנימין יונגרייז נ"י, אשר יצק מים זה שלש שנים על יד אחי ז"ל, ועלה למעלה ראש, ולא פנו אל רהבים, כי לבם ער לתורה ותעודה, ויתענגו כולם על רוב שלום.'

לרבנות הקהילה השתייכו יותר משלושים ישובים באזור.

נערץ ונקדש

אנשי עירו והגלילות הוקירוהו וכיבדוהו מאוד, ופרנסו אותו בכבוד, ולא היה צריך לנסוע לקבץ מעות כמו שהרבה רבנים היו צריכים. רק פעם אחת נסע לקבץ מעות עבור אחד ממשפחתו.

שמו הטוב הלך לפניו בכל המדינה, וכאשר עלתה באונגריין השאלה האם להצטרף לתנועת אגודת ישראל, ניסו שני הצדדים לצרפו אליהם באשר היתה השפעתו על כל הסביבה, כי היה מפורסם לאיש קדוש בכל המחוז.

רבי שמעון שלזינגר, חתן רבי ראובן שלמה הלוי יונגרייז, קברניטה של היהדות החרדית בארה"ק, בנו השני של זקני רבי משה אב"ד ור"מ קאשוי, היה אומר, שחותנו היה גדול בלומדות מכל אחיו. ודודו הרב מפולעק היה גדול מכל אחיו בצדקות, וכי חותנו העריך את אחיו הרב מפולעק עד מאד.

גיסו ובן דודו רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז, אב"ד ור"מ דק"ק מעזא קיוועשד, [בן רבי יהושע פאלק ז"ל אב"ד ק"ק סאנטא וחתן דודו רבי משה הלוי יונגרייז ז"ל אב"ד ק"ק קאשוי], שלא היה חסיד, אמר עליו: לדעתי אין אדמורי"ם, אך אם יש, הרי זה הרב מפולעק.

ש"ב רבי יעקב צבי הלוי יונגרייז, אב"ד ק"ק פעהער דיארמאט, היה אומר 'דער פולעק'ער רב איז גיווען דער שפיגעלע פון די משפחה' [הרב של פולעק היה פאר המשפחה]. ומשפחת יונגרייז היתה אחת המשפחות המפוארות במדינת הונגריה.

תלמידו רבי משה חיים גרינפעלד ז"ל בספרו שו"ת חיים ברצונו יור"ד סימן נ' כותב אליו: 'שלמא רבה וחיי אריכא ובריות גופא וכט"ס לכבוד אהובי אדוני מורי ורבי היקר הרב הגאון המפורסם ציס"ע חסידא ופרישא שר התורה מרי דעובדא וכו', כקש"ת מו"ה שמואל בנימין הלוי יונגרייז שליט"א האב"ד דק"ק פולעק יע"א'.

ברצות השם דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, היה נערץ גם בעיני הגוים, בעיר פולעק היה בית חרושת לכלים מצופים אמאייל, ומנהל המפעל [גוי] היה מוקיר את הרב, וכאשר הרב היה מחתן את אחד מצאצאיו כיבדו בעל המפעל בסט שלם של כלי האוכל והבישול שנעשו במפעל.

פעם אחת בא איש אחד מבני קהילתו לרבי שמואל בנימין, והתאונן שאין לו פרנסה, וביקש ממנו שישתדל עבורו אצל מנהל המפעל שיקח אותו לעבודה שם, והשתדל אצל המנהל ולקחו אותו לעבוד שם. – אמנם כאשר נתוודע לו שהלה עובד גם בשבת, הלך אל המנהל וביקש ממנו שיפטר את היהודי מעבודתו, ופעל גם זאת.

בכל ערב יום כפור קודם כל נדרי לא הניח לומר כל נדרי עד שכל אחד יפייס את חברו. בכל פורים היו אנשי הקהילה באים לביתו לשמחת פורים, ובאם היה סכסוך בין איזהו אנשים, היה אז מפשר ביניהם ועושה שלום. דרכו היה שלעצמו היה מחמיר אבל לאחרים היה מיקל, כגון בדבר מאכל שצריכים בדיקה או ענינים אחרים.

מרבץ תורה

היה לו ישיבה בפולעק מעט בכמות אבל רב באיכות, והעמיד תלמידים הגונים תלמידי חכמים ויראי השם. כאשר בחור היה מתרץ קושית מהרש"א שהניחו ב'ויש ליישב', היה מקבל ממנו מטבע הגונה, כדי לחזקו להמשיך ביתר שאת ולעודד אחרים לעשות כמוהו, קנאת סופרים תרבה חכמה.

חלק זעיר מה שנודע לנו מתלמידיו:

(א) רבי משה חיים גרינפעלד, [מכפר ווארגעדי סמוך לפולעק], אב"ד ק"ק ס' פעטער, בעמ"ס שו"ת חיים ברצונו.

(ב) רבי ברוך משולם לעבאוויטש, [ב"ר שמואל ב"ר אבא יהושע. ואמו גענענדל ב"ר מאיר אברהם] שהיה בימי השואה עסקן בעיר ציריך בשווייץ, ועמד לימין רבי מיכאל בער וויסמאנדל, ואח"כ היה בוועסט סייד נוי יורק. נלב"ע י"ב אדר א' תשמ"ד. זו' מרת בילא ב"ר יעקב הלוי, נלב"ע ט"ו טבת תשס"ד.

ג) אחיו רבי **מרדכי לעבאוויטש**, חתן רבי **פישל זוסמן סופר ראב"ד בודא פעסט**, שהיה ר"מ בישיבת **יסודי התורה בק"ק קאלטא ואח"כ בק"ק ניייהיזל**, ובסוף ימיו גר בעיה"ק ירושלים ת"ו, והיה מהממונים בכלל 'שומרי החומות'.

ד) רבי **אהרן פארקאש**, שו"ב בק"ק **האדהאז במחוז האידו**, לאחר המלחמה גר בבני ברק.

ה) רבי **ישעי' אלעזר שטאהל** ב"ר דוב צבי, אב"י בק"ק **טעטש**. נעקדה"ש ב' סוכות תש"ה, בן מ"ה שנה [זכרונות המאור].

בסוף ספר תפארת יעקב, ליפשיץ, משנת תרע"ב, מופיע רשימה של כמה תלמידים, אך בעותק שהיה למראה עיני, קצת קרוע: הב' **יצחק מנחם כ"ץ**, עגנטל..... הב' **חיים מנשה כ"ץ**. הב' **מרדכי לעבאוויטש**. הב' **יצחק אייזיק קליין**. הב' **נחום יאקאבאוויטש**. הב' **משה יוסף פריעד**..... הב'..... **שטילער**. הב' **חיים יונגרייז**. הב' **יהודה קרויס**, גדח"מ.

שר המסכים

ספר **סמיכת נופלים** – בעניני אמונה, מאת רבי **אביגדור ב"ר יצחק וויינברגר**, סוחר אתרוגים. [סיגעט תרס"ב]: 'כי נראה בו שכוונתו לשמים, וגם בענין האתרוגים אשר הוא עוסק בו בכל שנה גם כן מצוה לקנות ממנו לקיים באיש הנ"ל מצות והחזקת בו, וה' ישלם שכרם. – יום ה' חוק"ב תרס"א.

ספר **חדושי בני אהרן**, על ש"ס, מאת הגאון רבי **אליעזר ז"ל**, אב"ד ק"ק **שוואבאך**. **חדושי מהר"ם** מאת בנו הגאון רבי **משה ז"ל**, אב"ד ק"ק **טירער**. הובא לבית הדפוס על ידי נכדו הגאון רבי **שמעון סג"ל לעווי ז"ל**, מק"ק **פיורדא**. מונקאטש תרס"ז. וז"ל ההסכמה: בעה"י ב' ויצא תרס"ז "פילעק" יע"א. - שוכ"ט לכבוד אהובי ידידי הרבני היקר המופלג הנכבד מורג חורין כו' כק"ש מו"ה **שמעון הלוי שליט"א**. - יקרת מכתבו עם העלים היקרים חדושי תורה ממר חמיו זקינו ז"ל לנכון השגתי, אבל הקשה לשאול הסכמה ממני כי ידעתי מך ערכי שלא הגעתי למדה זו להיות כשר המסכים, וזאת נאה לרבנים גדולים וטובים ממני ה"ו. אמנם בעיקר הדבר לדעתי אין צורך לשום הסכמה היות כי מהות החיבור אינו הלכה למעשה ומעכ"ת ידידי שליט"א רוצה רק לעשות נחת רוח לנשמת הגאון המחבר ז"ל, וידעתי שכנתו לשם שמים, ובפרט יעשה בזה גם כן נחת רוח לנשמת מר אביו ידידי היקר המנוח ז"ל. על כן הנני מברכו שיעלה בידו לגמור הדבר בכי טוב אכיה"ר. והנני ידידו הדוש"ת באה"ר. הק' **שמואל בנימין בלאאמור"הר"ם הלוי זצלה"ה הכ"מ**.

ספר **גאולה וישועה** – על ספר בראשית והמדרשים [מישקולץ תש"ג], לחתנו רבי **יהושע גינז ז"ל**, אב"ד ק"ק **אפץ**, בן רבי **יעקב יוסף ז"ל**, אב"ד ק"ק **ביסרמין**. – ה' חיי תש"ב פילעק.

מודעה רבה.

(בענין) נדרשתי מאת ה'רמ"מ הערמאן ו'אח"ל בעיר לא'שאנ'ק (אונג.) י'ע"א, אשר ה'פאבריק של שמרים שלה ענדת בנ'ליל' ל'פ'קח עלי בהנגוע לכשרות. והיום הייתי שם וברקתי כה'פאבריק ככל הראוי וראיתי שהמה עושים מלאכתם עפ"י איפן הישן הנקרא אל'טער ווי'ענער פ'ערפ'אהרען אשר אינם משתמשין בה שום שומן. ואני אשניח על ה'פאבריק גם להלאה שלא ישונה ממה שהיא עתה כאיפן שאין שום השש ופקוק חזו על שמרים אלו אפי' לנפש היפה.

הב"ח יום ד' צו עת"ר ל'פ"ק.

הק' שמואל בנימן בה'מיהרים הלוי זצ"ל רב דק"ק פ'לעק והגליל י'ע"א

לנפש היפה. -
מודעה על זה
נתפרסם במחזיקי
הדת מיום ו' פ'
תזריע כ"ח אדר
שני תר"ע.

בצלא דמהינותא

כאביו גם הוא
הסתופף בצל
האדמו"ר רבי

יחזקאל שרגא הלברשטאם, אב"ד ק"ק שינאווא, בעל 'דברי יחזקאל'.

סיפר בנו רבי יעקב שרגא הלוי יונגרייז אב"ד פולעק, שאביו, רבי שמואל בנימין סיפר, כשהיה על שבת אצל האדמו"ר בעל דברי יחזקאל משינאווא, כבדוהו עד מאוד וגם כבדוהו בברכת הזימון אף שהיה עוד צעיר לימים, ואמר לו אותך אני צריך לכבד כי אביך הוא איש צדיק.

עוד סיפר בשם אביו כי האדמו"ר בעל דברי יחזקאל משינאווא, כשחל ראש חודש בערב שבת קודש, היה חותך צפרני ידיו כמנהגו בכל ערב שבת קודש, ואחר כך אמר 'אוי ס'דאך ראש חודש' כאילו שכח שהיום הוא ראש חודש. כן סיפר בשם אביו שכאשר היה משובתי שבת קודש אצל האדמו"ר בעל דברי יחזקאל משינאווא, ראה שמנהגו לחתוך הביצים עם הבצלים בשעה שניגן הזמר חי ה', והיה מנגן בהתלהבות גדולה וכשהגיע להחרוז 'צמאה נפשי אל השם' היה נדמה לו שיוצא נפשו הטהורה של האדמו"ר משינאווא, מגודל ההתלהבות.

סיפר נכדו רבי יוסף שלמה רייניץ ה"ו מירושלים, פעם נחלה אחד מילדיו של זקיניו רבי שמואל בנימין, והיו צריכים לרופא מומחה ובפולעק לא היה רופא כזה רק היו צריכים לנסוע לעיר הסמוכה לזשוניץ לרופא, עשה זקיניו חשבון כמה הן הוצאות הנסיעה והרופא, והניח המעות בצד שכאשר יסע לשינאווא יקח את המעות לאדמו"ר בעל דברי יחזקאל משינאווא, עבור פדיון נפש, ונתרפא הילד. ויהי היום כאשר נסע לשינאווא לקח עמו את דמי הפדיון, כאשר נכנס למרן הקדוש ונתן לו פתקא עם הפדיון הנ"ל שהיה סכום גדול, שאל אותו מרן על זה, סיפר לו גופא דעובדא מה שהיה, הגביה מרן ז"ל את גבות עיניו והסתכל בו ואמר "א השגה פון א יונגערמאן" [=מושג של אברך].

וכן הוה עובדא כאשר אביו רבי שמואל דוד רייניץ ז"ל ה"ד, שהיה חתן רבי שמואל בנימין ז"ל, והיה סמוך על שולחן חותנו, ובנו הילד משה נתן פייטל ז"ל ה"ד [יא"צ

כ"ז שבט], קיבל איזה פצע ופריחה על ראשו, דבר שהיה צריך לזה רופא מומחה, שהיה כרוך בנסיעה לעיר גדולה והוצאות מרובות, וטיפול ממושך, אמר לו חותנו רבי **שמואל בנימין** שיפריש את הסכום שצריך על ההוצאות וישלחו את המעות לארה"ק אל אחיו רבי **ראובן שלמה הלוי יונגרייז** ז"ל עבור עניי ארץ ישראל, והנה תיכף כאשר הפרישו את הכסף התחיל מיד המכה להתיבש למרות שלא היה אז תרופות 'אנטי ביאוו טיאות' ותוך זמן קצר נתרפא לגמרי.

דרכו בקודש

סיפר נכדו רבי **יוסף שלמה רייניץ** ה"ו מירושלים, מופלג היה זקני בהכנסת אורחים, בביתו היה לו חדר מיוחד עבור אורחים, וכל אלו אשר באו לפולעק לקבץ נדבות נשארו ללון שם, והרבה פעמים קרה שאורח כזה היה מלא כינים מחמת טלטול הדרך, והחדר והמיטה נתמלא עם כינים, ולמרות שהרבנית ע"ה היתה כל השנים מאחרי הלידה הראשונה משותקת קצת וחלושה, ובבית היו בנות עם שערות ארוכות והכינים נתפשטו בכל הבית אחרי אורח כזה, למרות כל זאת לא הפסיק זקני בהנהגה זאת. ובכל יום ויום היה הולך בעצמו לבית הכנסת אורחים לשאול את האורחים אם כבר אכלו. ובלייל שבת קודש לא הניח להתפלל בבית המדרש עד שהיה לכל האורחים היכן לאכול.

עוד מספר הנ"ל, ששמע מאמו הרבנית **מרים סלאווא** ע"ה הי"ד, בתו של רבי **שמואל בנימין**: פעם אחת בא אליהם אורח חשוב ללון, מאוחר בלילה ראה זקני שהאורח יושב על הכסא וכמעט נרדם, שאל אותו מדוע אינו הולך לישן, נענה האורח כי היות ויש לו כינים על בגדיו ואינו רוצה להדביק את כל הבית, לכן הוא מעדיף לישן על הכסא, כשמוע זקני את זאת הקיץ בחור אחד מהישיבה והלך אתו להסיק את המקוה, כאשר המקוה היה חם לקח את האורח למקוה שירחוץ עצמו שם ואת הבגדים לקח והניחם ליד התנור כדי שהכינים יברחו מהבגדים על ידי החום וכך ניקה את האיש ואת בגדיו מהכינים. - כך גמל חסד בגופו ובממונו.

היה מוהל ילדי ישראל, סיפר ש"ב רבי **יעקב צבי הלוי יונגרייז**, אב"ד ק"ק **פעהער דיארמאט**, שפעם אחת בא איש אחד מכפר רחוק בערב פסח ואמר לרבי שמואל בנימין, היות שחל יום השמיני של בנו בחג הפסח, אינו מוצא מוהל שיסע על הימים הראשונים של פסח לכפר, כאשר שמע הרב מפולעק את דבריו מיד לקח את המצות ושאר צרכי הפסח ונסע עם זו' הרבנית ע"ה לכפר אל האיש ושבת שם בימים הראשונים של פסח [זכרון מנחם].

כל ימיו היה טורח עבור עניי ארץ ישראל, והיה מקבץ מעות ושלחם לידי כולל **שומרי החומות** בעיר הקודש ירושלים. - סיפר רבי **שלום אייכענשטיין**, אדמו"ר **מזידטשוב**, שהרב מפולעק היה שולח לו חלק ממעות מעשר שלו מפולעק בדיוק מדי חודש בחודשו.

פעולת צדיק

סיפר משמשו, שתמיד כאשר באו אליו להזכיר מישהו שצריך לרפואה או ישועה, היה לוקח את ספר התהלים לידו והיה אומר תהלים בדמעות שליש עד שהרגיש שהלה כבר נושע, וככה עשה בכל עת מצוא גם כאשר היה באמצע הלילה.

סיפר ר' אלחנן קרעמער מק"ק פולעק-מאנטריאל, שפעם באו חמשה בחורים להרב מפולעק שהיו צריכין להתייצב להצבא ויראו לנפשם שלא יקחו אותם להצבא ונפשם בשאלתם שהרב מפולעק יבטיח להם שישתחררו מהצבא, והרב מפולעק אמר להם בענוותנותו היתירה הלא יש אדמור"ם פועלי ישועות ומה לכם ממני, אבל הם הפצירו בו שהוא יבטיח להם שישתחררו, עד שבסוף הבטיח להם שישתחררו, וכן הוה שכל החמשה בחורים הנ"ל נשתחררו מהצבא [זכרון מנחם].

עם גדולי הדור

"כבוד הרב המאוה"ג וכו' מו"ה שמואל בנימין הלוי נ"י אב"ד ק"ק פולעק יע"א. אשר דרש ממני כ"ת בושט שיש בו גבשושית והזכירני שאמר לי פנים אל פנים בהיותו במחיצתי שאמר לי בשם חמיו [חו"ז] הגאון ז"ל [בעל נהרי אפרסמון] שהכשיר... וכ"כ בשם אחיו הגאבדק"ק טשאטה ז"ל [בעל נטע שורק]... וגם זוכר כ"ת שאני שדיתי אז נרגא בהוראה זו... והנני מודיעו כי ודאי איננו כדי לחלוק ח"ו על גאוני עולם הללו ז"ל. ואמנם תורה היא וכו'..." [יד יצחק ח"ב סימן קסט].

נזכר: שו"ת יד יצחק ח"ב סימן קלו [לכבוד הרב המאוה"ג מו"ה שמואל בנימין נ"י אבדק"ק פילעק והגליל יע"א. אשר דרש ממני כ"ת... וא"ל יותר. ידידו], קסט, קצג [לכבוד הרב המאוה"ג מו"ה שמואל בנימין נ"י אבדק"ק פילעק והגליל יע"א], קצד, קצה, רנו [ל"נ הרב המאוה"ג חו"ב מו"ה שמואל בנימין הלוי נ"י אבדק"ק פילעק והגליל... ידידו הד"ש]. ח"ג סימן עח [להרב המאוה"ג חו"ב מו"ה שמואל בנימין הלוי נ"י אבדק"ק פילעק והגליל... ידידו], ריד [להרב המאוה"ג חו"ב מו"ה שמואל בנימין הלוי נ"י אבדק"ק פילעק והגליל יע"א... הד"ש], רכ [להרב המאוה"ג מו"ה שמואל בנימין הלוי נ"י אבדק"ק פילעק והגליל... הד"ש].

שו"ת מי יהודה או"ח סימן ס [שוכט"ו לשא"ב אהובי ידידי הרב המאוה"ג ד חו"ש כש"ת מו' ר' שמואל זאב נ"י אבדק"ק פילעק יע"א].

שו"ת אבני שוהם [גרינוואלד] סימן מז [שלוכ"ט לכבוד ידידי מחו' הרב הגאון המפורסם צו"נ איש חמודות כקש"ת מו"ה שמואל בנימין סג"ל יונגרייז נ"י האבדק"ק פילעק יצ"ו. אחדשה"ט ושת"ה... והנני מחו' ידידו הדו"ש באהבה ובלנפ"ח ע"ע. אונגוואר יום ד' משפטים תרפ"ד].

שו"ת מהר"י שטייף סימן רכו [ב"ה ה' ויקרא ת"ש. שוכט"ס לכ' הה"ג מעוז ומגדול ז"ר יפ"ת כש"ת מו"ה ר' שמואל בנימין הלוי יונגרייס שליט"א, אבדק"ק פילעק

יע"א... וד' ישמרהו ויזרוק עלינו מים טהורים לעבדו בטהרה, ונזכה לראות בנין בית רמים. כאו"נ הטהור. יונתן שטייף].

כתבי קודש, מונקאטש עמ' 108.

נזכר ברשימת מעות קדימה: וילקט יוסף חלק י"ב עמ' 136 – תרומה לקובץ. חומת אש, פאקש תרס"ו - פילעק, הרה"ג מר"ה ר' שמואל בנימין הלוי יונגרייז נ"י. חמודי אפרים, גאלאנטא תרפ"ה - פילאקאווא ההגה"צ מר"ה שמואל בנימין הלוי יונגרייז אב"ד שליט"א. חסד לאברהם, תרח"ץ – פילעק, ההגה"צ ר' שמואל יונגרייז שליט"א אב"ד. ים של יהודה, אלטמאן, וואיטצען תרפ"ו – פולעק, שא"ב ודודי הה"ג אב"ד מר"ה שמואל בנימין הלוי יונגרייז שליט"א. משנה התלמוד, יונגרייז, תרע"ג - ש"ב הרב הג' מר"ה שמואל בנימין נ"י בן הרב הגאון מקששוי זצ"ל. עולת החדש ח"ג, טאלשווא תער"ב – פילעק, הה"ג בנש"ק מר"ה שמואל בנימין הלוי אב"ד שליט"א. שאגת זאב, פאקש תרס"ט – פילעק, הרב הגאון הצדיק בנש"ק שמואל בנימין הלוי שליט"א אב"ד. שערי פדות, מונקאטש תרס"ב – פילעק, הה"ג ר' שמואל בנימין הלוי יונגרייז.

אחרית ימיו

בסוף ימיו רצה רבי שמואל בנימין לעלות לארץ ישראל, ומחמת אהבת אנשי קהלתו לרבים היה כבר החלטת הקהל שישלחו אליו בכל חודש את משכורתו, כדי למלאות את רצון קדשו, אולם זוגתו הרבנית רבקה ע"ה, לא יכלה לעמוד בטלטול הדרך ולא הסכימה לתכנית. גם ה' רצונה להשאר בפולעק מפני שרצתה להיקבר אצל אמה הרבנית הינדל ע"ה, שמנו"כ בפולעק. ופלא שכן היה שנעשה רצונה ונפטרה ביום ז' אדר תש"ד, זמן קצר לפני הגירוש, ומנו"כ בפולעק. בהנשר י"ב כנף ח-ט עמוד האחרון עמ' 47 מופיע ברכת תנחומין להרב הגאון אב"ד פילעק ובניו נ"י, לפטירת זוגתו הרבנית הצ' ע"ה.

רבי שמואל בנימין נעקה"ש ביום כ"ב סיון תש"ד כשהיה יותר משבעים שנה, ה"ד.

זרע ברך

א. בנו רבי חיים הלוי יונגרייז, דומ"ץ דק"ק מעריש אוסטרוי [ראה עלי זכרון עלה 6 עמ' כב-כד].

ב. בנו רבי יעקב שרגא הלוי יונגרייז, אבדק"ק פולעק-ברוקלין (ט"ו אלול תשל"ז). נולד בשנת תרנ"ט בק"ק פילעק, ונקרא שמו בישראל על שם זקינו רבי יעקב טננבוים אב"ד פוטנאק, ועל שם אחיו דו"ז רבי שרגא צבי טננבוים אב"ד מעזא טשאטה.

למד בק"ק קאשוי אצל רבי שמואל שווארץ, שהיה מגיד שיעור במכינה לשיבה קטנה, מלבד צדקתו היה מפורסם ללמדן עצום שלומד היטב על הדף, וגם השתדל

להכניס יראת שמים בלב תלמידיו. כול המועד היה רבי שמואל נוסע לש"ב רבי מנחם מענדל טעננבוים אב"ד ק"ק טארנא הסמוכה לקאשוי, להתברך מפיו שיהיו לו תלמידים הגונים. - בספר ילקוט הגרשוני על

אגדות הש"ס מביא: ובהיותי בעיר קאשוי יע"א שאלני תלמידי היקר הרבני החר"ף ובקי מהו' שמואל שווארטץ נ"י מלמד ת"ת דשם. בספר בני ישראל מאת רבי ישראל אשר קאראלי סימן י"ג מביא קושיא ממנו. ראה גם ברשימת דמי קדימה לספר חומת הדת: "תלמידי מהור"ר שמואל שווארץ מפה קאששא יע"א, חברה קנין ספרים מחדר שלו, בנו הב' משה אליעזר שווארץ קאששא".

כשהגיע רבי יעקב שרגא לפרקו נשא וזוגתו הרבנית חיה אסתר ע"ה (כ"ו טבת תשל"ג), בת רבי ברוך בענדיט ושיינדיל מלכה גרינפעלד ז"ל מק"ק מאדיארוש, תלמיד הקדושת יו"ט. בנם הב' אברהם יוסף נעקדה"ש באושוויץ י"ב סיון תש"ד. אחר נשואיו ישב באהלה של תורה בק"ק מאדיארוש, סמוך לשולחן חמיו. ולמד בחברותא עם רבי נפתלי הירצקא העניג שהיה אח"כ אב"ד שארמאש. מופיע ברשימת מעות קדימה על ספר הרי בשמים, פיטרקוב תרצ"א - מאדיאראש, גיסי האברך החו"ב מו"ה יעקב שרגא הלוי יונגרייז.

אחרי כמה שנים חזר לפילעק, וכאשר התחילו הגזירות התקשה בפרנסה, עבר לק"ק בודאפסט והיה שם משגיח כשרות. ומאת ה' היתה זאת שעל ידי כך נשאר לפליטה מכל אחיו ואחותיו,

והיה לעזר ובעל אכסניה לקרוביו שנשארו לפליטה בעירום ובחוסר כל.

יוצ"ח: 1) בנו רבי יצחק משה הלוי יונגרייז [נלב"ע א' דר"ח כסלו תשנ"ו], זו' מרת חנה בת רבי יהודה אריה הלוי ב"ר משה יצחק לאווינגער רב דק"ק פאנצעלטשעה [נלב"ע י"ט ניסן תשנ"ט]. בשו"ת יד סופר סימן טז, בעיטור סופרים: ואתמול בלמדי עם בני הישיבה ה"ו הקשני הב' המו"מ בתו"י כמהו' יצחק משה הלוי יונגרייז נ"י מק' ב' פעסט יע"א. 2) בתו מרת מינדל [נלב"ע כ"ד שבט תשס"ז] אשת רבי יעקב משולם גרינפעלד [נלב"ע ז' שבט תשנ"ז] ב"ר נחמן חיים מק"ק מאקווא. 3) בתו מרת ליבא אשת רבי חיים משה לויפער ב"ר שמעון.

ג. בנו רבי דוד יחזקאל הלוי, דומ"צ בזאגראב [ראה עליו עלי זכרון עלה 6 עמ' כד-כו; עלה 7 מעמ' נ; עלה 8 עמ' לב-לה].

ד. בתו הרבנית הינדל רחל אשת רבי משה האלענדער, אבדק"ק סעיניטץ [ראה עליו עלי זכרון עלה 9 עמ' נח-נט].

ה. בתו הרבנית מרים סלאווא אשת רבי שמואל דוד רייניץ, מו"ץ בק"ק טארנאליא [ראה עליו עלי זכרון עלה 11 עמ' יט-כז].

ו. בתו הרבנית חנה יוטל אשת רבי יהושע גינז, אבדק"ק אפץ [ראה עליו עלי זכרון עלה 9 עמ' נט-ס].

ז. בתו הרבנית לאה אשת רבי חנניא יו"ט ליפא פרידריך, מו"ץ דק"ק פולעק [ראה עליו שם עמ' ס-סא].

ח. בתו הרבנית שרה אשת רבי חיים יעקב קטינא, אבדק"ק ניר באגאד [ראה עליו שם עמ' סא-סב].

מתורתו

טו, יז) תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך וגו'. עפ"י מה דעמדו הקדמונים הכי השני מקדשים שחרבו, הם פועל ריק ח"ו והיו כלא היו, חלילה מלומר כן. אמנם הענין יובן על פי משל לאחד שהביא זרע אילן טוב ממרחק, ונטעו עד שצץ ופרח ועשה פרי, ואחר

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה וגו'. פירש רש"י: המשכן משכן - שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל [שמות לח, כא]. יש לפרש על פי מה שפירש בישמח משה פרשת תצוה על הפסוק (שמות

וזה"כ **תביאמו ותטעמו בהר נחלתך**, וקראו הר על שם חורבנו כדכתיב (ירמיה כו יח) הר ציון לבמות יער, ושמה תאמר אם כן מה היא התועלת ממנו כיון שעתיד ליחרב, לזה אמר שהתועלת הוא מכון לשבתך פעלת ה' דייקא, היא מקדש השלישי מעשה ידי יוצר ב"ה, כי לולי הראשונות לא היה כח בארץ לקבל בית השלישי, והראשונות היו רק הכנה להאחרון כאמור. עכ"ד בקיצור עעו"ש.

ובכן נמצא ששתי הבתי מקדשות היו הכנה לבנין הבית השלישי, והיו צריכים להיבנות וגם להיחרב גם לולי החטאים, רק כדי שיוכל להיבנות הבית השלישי.

וזה יש לפרש הפסוק **אלה פקודי המשכן**, 'פקודי' מלשון ולא נפקד ממנו איש [במדבר לא, מט] שהוא לשון חסרון – אלה פקודי המשכן, מה שנחסר המשכן, **משכן העדות** שנחסרו פעמיים, **אשר פוקד על פי משה**, אלה נחסרו על פי משה, שמשה רבינו ידע שיחרבו והם היו הכנה לבנין בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו.

(מפי נכדו הרה"ח ר' יוסף שלמה רייניץ, ירושלים - ששמע מפה קדשו פרשת פקודי תש"ד, כאשר היה בסוף הזמן בדרכו מהישיבה בבאלשא יארמוט לביתו בטארנאליא, ועבר דרך פולעק)

כך עקרו והביא זרע אילן אחר ונטעו וגם עשה פרי, ועקרו וחזר והביא זרע אילן דוגמתו מן המובחר, ונטעו והכניסו לקיום להיות דבר המתקיים לעד. והנה הכל היה בחכמה ובהשכל, לאשר כי הארץ הלזו אינה מסוגלת לגדל אילן כזה בטבעה ולא תוכל שאיתו, לזאת הקדים לנטוע נטע נעמן בארץ עדי תקבל קצת איכות וטבע עפר הארץ המגדלת אילנות כאלו, ואחר זה עקרו לנטוע אחר תחתיו, וכן בפעם הב', ואז כשקבלה הארץ כח שיש בו די לקיים האילן קיום נצחי, ונעשה קרן בן שמן משמני הארץ הרחוקה, ואז נטע אילן השלישי אשר לזה היה מגמתו גם מאז.

והנמשל הוא כשראתה חכמתו יתברך אשר אין בכח הארץ הגשומה הלזו לקבל ולסבול נוגה אור קדושת בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו, לולי הב' מקדשות הראשונות אשר על ידם ובכח קדושת העבודה מעשה הקרבנות זבח ונסכים ויתר עבודת הקדש אשר היה שם כמה מאות שנה, קנתה הארץ גם היא כח רוחני ואיכות קדושה נפלאה, עדי תוכל מעתה לסבול קדושת הבית השלישי מעשה ידי יוצר בית המקדש שלמעלה המכיוון כנגד בית המקדש של מטה, וגדול יהיה כבוד הבית האחרון קיום נצחי ובית עולמים יקרא.

מקבץ אגרות אודות כולל מארמארוש - וויזניץ

רבי יקותיאל יהודה גרינוולד תלמידו של ה'ערוגת הבושם' אב"ד חוסט בספרו 'מצבת קודש' על קהלת סיגעט ופלך מארמרוש, מתאר בעמ' 6-64 על "הפולמוס השלישי והאחרון בין ראשי חסידי סיגט וויזניץ שהיה בשנת תרס"ח... הסיבה למחלוקת זו היתה השאלה... מי יהיה נשיא כולל מארמארוש בארץ ישראל? עד אז היה הצדיק מוויזניצה נשיא הכולל [בעת ההיא בעל ה'אהבת ישראל]... חסידי סיגט מאנו בזה, הם רצו שרבים [בעל ה'עצי חיים' אב"ד סיגעט] יהיה הנשיא... סוף דבר החליטו לברר טענותיהם לפני ב"ד, בזה בורר לו שנים וזה בורר לו שנים, והארבעה הנבררים בחרו בחמישי, והם בחרו באדמ"ו הג"ר משה גרינוואלד אבד"ק חוסט. נמצא תחת ידי המכתב הזה שערך אדמ"ו ר' משה גר"ו אל הה"צ דסיגט [נדפס בסיני כרך יח, ראה בהמשך. צילום מכתב כתה"י שם במצבת קודש עמ' 91] ... הב"ד חלקו אז את הפלך מארמארוש לשני חלקים, חלק אחד נמסר להה"צ דסיגט והיה נשיא על חלקו, והחלק השני נשאר תחת נשיאות הה"צ דוויזניץ. עברו איזה שנים נתקרבו הרחוקים. הצדיקים מבית האגר... כשביקרו עיר סיגט, שמו פניהם לדרוש בשלום הרב אב"ד, וגם הה"צ דסיגט בקר אותם...".

נפתלי בן מנחם בספרו 'מספרות ישראל באונגאריה' מעתיק בעמ' 279-287 מכתבים בנושא זה מבעל ה"ד רמה' אב"ד גראסוורדיין, בעל 'פרי השדה' אב"ד באניהאד, רבי קאפל רייך אב"ד בודאפעסט, בעל 'מעשי למלך' אב"ד וואיטצען. וכן כרוז שפירסמה הנהלת הקהלה בסיגעט. לפנינו מכתבים נוספים, רובם מגנזי הרב יצחק וואלף, ולו יאתה התודה.

א. מכתב ה'אהבת ישראל' מוויזניץ אל כולל מארמארוש

ב"ה יום ה' ער"ח מרחשון תרס"ז וויזניצא

ישאו הרים שלום, וגבעות ברכה, לכבוד ידידי החסידים המנהל' והנכבדים דכולל מארמאראש, יהי נועם ה' חופף עליהם כל הימים

כן היו למראה עיני כל המכתבים של ב' הצדדים, ובקראי אותם אחזונו פלצות, כי ראיתי שבעוה"ר התגברה השנאה ביניכם לעורר מדנים, ולהשפיל מצב הכולל ח"ו, ואין ביכולתי לדון מרחוק, דברי מי צדקו, כי שמוע בין אחיכם כתיב, ומפיהם ולא מפי כתבם, לזאת נגמר דעתי להעמיס הענין הזה על ידי הרה"ג מו"ה רפאל [זילברמאן] ראבד"ק [בצפת] שיצרף אליו עוד איזהו נבון ובעל מדע בתהלוכת והתנהלות הכולל, וכאשר יורהו חו"ד דעת תורה דעת נוטה, כן יקום. והנני בתוקף אזהרתי שתתנו אוזן קשבת לדבריו, ולא יהין שום איש מהכולל להמרות פיו נגד הפסק שיצא מהרה"ג הנ"ל בשום פרט, כי העמדתי בחריקאי, וחלילה לנטות ימין ושמאל מהפסק שלו, וכל מי שיסור מדבריו, אנכי אדרוש מעמו ולא אקבל שום

— מכתב מר' משה גרינוואלד, חוסט

בעוה"י

שלו"ט לכבוד ידינ"פ הרב הגאון הצדיק המפורסם בנש"ק עה"י כקש"ת מר"ה חיים צבי ט"ב שליט"א הגאבדק"ק סיגוט יע"א.

מכתב הדר"ג הגיעני ע"ג, ואני תמת על שחושש למה שאנשי השוק ויושבי

קרנות אומרים שהדר"ג⁴¹ מסרב לעמוד לד"ת. הלא גלוי וידוע לכל שעדיין לא הגיע העת והעונה לד"ת, והאנשים שהי' בכאן בשבוע זו מצד וויזניצע לא היו בתור דיינים וטוענים כלל, כ"א בתור התוכחות והתייעצות באיזה דרך אפשר להקים סערה לדממה, וכבר הודעתי להדר"ג כי הוסכם מכל הצדדים לדין על כל הסכסוכים ודברי ריבות בבד"צ בזבל"ב ובל"ב⁴², וכו' ע"כ אל יחוש ללעג השאננים; והשי"ת ישמיעני במהרה קול מבשר משמיע שלום מבשר טוב כי ישובו לגבולם בנים, כעתירת לינ"פ אוה"נ דושר"ט ושתה"ק באה"ר ואה"ע.

חוסט עש"ק שמות תרס"ח   הק' משה בלאאמרה עמרם גר"ו זצ"ל⁴³

41. זהו הפולמוס השלישי והאחרון במאראמאראש בין ראשי חסידי וויזניצה וסיגוט, וגם אז פרחו באויר יום-יום כתבים, אלה מזכים ואלה מחייבים, אלה עומדים לימין הצדיק ר' ישראל' מוויזניץ ואלה לימין הצדיק' מסיגוט, ידידים גתרחקו, השנאה בין קרובים התפשטה, קלקלה את השורה ועוזה את העינים, עד שלא ידעו להבחין עוד בין כבוד יחיד לרבים ושם שמים וכבוד ישראל התחללו על ידם. הסיבה למחלוקה זו היתה השאלה הישנה המכאבה "מי בראש?" מי יהיה נשיא כולל מאראמאראש בארץ ישראל? עד אז היה הצדיק מוויזניצה נשיא הכולל, אליו מסרו את הכסף אשר אספו מקופסאות במאראמאראש והוא מנה שם גבאים ושלה לידם הכסף על מנת לחלקו. חסידי סיגוט מאזו בזה. הם רצו שרבים יהיה הנשיא. הלא הוא הרב והאב"ד שם ולו יאה משרת נשיא הכולל, סוף דבר החליטו לברר טענותיהם לפני ב"ד, בזה בורר לו שנים וזה בורר לו שנים והארבעה הנבררים בחרו בחמישי והם בחרו באדמו"ר הגאון כותב המכתב הזה.

למדתי אז בישיבת חוסט וראיתי צערו של רבינו כאשר הטוענים דברו גדולות, רכילות ולשון הרע על הצד שכנגדם ורבינו לפני מותו הזהיר את בניו בצוואתו (הכנה דרבה, עמ' כז) להתרחק ממחלוקה זו בכתבו, ולא באתי אלא לעורר אתכם לבל תסו איזן לפיתוי היצר הרע בעקבא דמשיחא המתלבש בטלית של מצות לעשות קסיגוריא בין ת"ח ובפרט בין חסידים ואנשי מעשה, ומתגדה ביותר בין בנן של קדושים לעשות ביניהם קנאה ושנאה ותחרות וממילא גם המון עם הנמשכין אחריהם ובתוכם גם ת"ח יראים ושלמים נכשלים ונחשלים אחרי המחלוקה, ורודפין זה את זה עד החרמה ודוקרין ואיזו בחרבות שבשפתותיהם... כיון שהוצי"ר מתלבש אליו באמור לו כי אין מצוה גדולה מחלוק על מי שיחלוק ולעשות מריבה עמרי. ושם בעמ' כח: "אני מזהיר, אתכם אל חעשו עצמכם בעורכי הדינים... וכוחתי שלא לקבל עליכם בחירה בתור דין... וכוחתי בענין מחלוקת של חירת רבים... מגעו עצמיכם מלהיות דין בזה הן בחור בורר נימוסי או רבני גם לא בחור חמש אפשר למצוה זו להתקיים ע"י אחרים".

42. בזה בורר לו שנים, וזה בורר לו שנים.

שיהי' לאל ידי לשלוח היאקסין לכל המקבלים קודם חג הפסח הבע"ל, וגם ימסור הרב אבד"ק סיגוטה החשבון המחויב ליתן כפי הפס"ד עד ה' פקודי העבר, למען לדעת כמה לנכות להממונים באה"ק על רבע היאקסין שאשלח להם אי"ה, את הכל יודיעני תיכף בטובו, והבוחר בציון וירושלים, יעלינו בשמחה לארצינו בקרוב, וינהלינו על מי מנוחת כחפץ לבבינו, כ"ד ידידו דשת"ה באה"ר ואה"ע ומצפה לתשובתו הרמתה במוקדם.

הק' ישראל בהה"צ מוהר"ב זצללה"ה

1. טיוטת מכתב מבעל 'ערוגת הבושם'

בעזה"י

אל אחב"י המתנדבים בעם רודפי צדקה וחסד די בעל אתר ואתר במחוז מ"מ [מארמארוש] יצ"ו -

הן גלוי וידוע בשער בת רבים, כי קול שועת אחב"י מארץ מרחקים, יושבי אה"ק

הנאנחים ונאנקים, על העוולות שנעשה להם באשר יאכלו זרים את חלקם, עשה רושם גדול בלב המון מתנדבים בעם, העושים והמעשים גובים ומאספים תרומת נדבת רמבעה"נ, עד כי כמעט נחלק כולל מ"מ [מארמארוש] לשני מחנות, ויקרא למקום ההוא מחנים ועי"ז מובן ממילא כי שקלי הקודש היו הלך וחסור, וכבר נדרשתי כמה וכמה פעמים מאחב"י יושבי אה"ק, אשר הפצירו בי עד בוש, וכמו כן חסידים ואנשי מעשה משכימים לפתחי ורבים אומרים לנפשי כי חיובא רמיא עלי להכניס עצמי בעניין זה ולהשתדל שיעשה איזה סדר נכון לטובת אחב"י יושבי אה"ק אשר עיניהם נשואות לשקלי הקודש הנ"ל להציל מדחקות נפשם ולחיותם ברעב. וכבר כתבתי זה פעמים להגה"צ

הנאנחים ונאנקים, על העוולות שנעשה להם באשר יאכלו זרים את חלקם, עשה רושם גדול בלב המון מתנדבים בעם, העושים והמעשים גובים ומאספים תרומת נדבת רמבעה"נ, עד כי כמעט נחלק כולל מ"מ [מארמארוש] לשני מחנות, ויקרא למקום ההוא מחנים ועי"ז מובן ממילא כי שקלי הקודש היו הלך וחסור, וכבר נדרשתי כמה וכמה פעמים מאחב"י יושבי אה"ק, אשר הפצירו בי עד בוש, וכמו כן חסידים ואנשי מעשה משכימים לפתחי ורבים אומרים לנפשי כי חיובא רמיא עלי להכניס עצמי בעניין זה ולהשתדל שיעשה איזה סדר נכון לטובת אחב"י יושבי אה"ק אשר עיניהם נשואות לשקלי הקודש הנ"ל להציל מדחקות נפשם ולחיותם ברעב. וכבר כתבתי זה פעמים להגה"צ

עוללות

רבני זיבענברגען בקריאה להחזקת התורה לאחר החורבן

בחורף ת"ש הועבר החבל הצפוני של זיבענברגען (טרנסילבניה) מרומניה להונגריה. קהלות הקודש ששכנו שם הוגלו בשנת תש"ד לגיטאות ומשם למשרפות ולמחנות עבודה, ורובם עלו על המוקד, הי"ד. לאחר המלחמה בחודש אדר תש"ה הועבר חזרה לרומניה, והתאחדה עם זיבענברגען הדרומית. גדולי המדינה וראשי הלשכה המרכזית האורטודוקסית כינסו אסיפה בקארלסבורג (אלבא-יוליא), בה התקיימו הדיונים במשך יומיים כ"ה-ו אייר תש"ה, כשעל סדר היום ההתארגנות לשיקום שארית הפליטה שחזרו לעריהם החרבות והשוממות. בשורה הראשונה עומדת שאלת לימוד תוה"ק

לפנינו מסמך מאסיפה זו החתום ע"י גדולי המדינה, ובו קריאה לעזור ולסייע להחזקת מוסדות התורה והחינוך, "בשורה הראשונה עומדת שאלת לימוד תוה"ק... כי כלל גדול מסרו לנו חכז"ל שתלמוד תורה כנגד כולם... מי יכול להעריך את יקר ערך המפעל בזמננו בעת הזאת אשר בעינינו ראינו ובאזנינו שמענו מחורבן אלפי בתי מדרשות בפולניא, בסלובק'י, באונגריא, באשכנז ובכל שאר ארצות שבאירופא בעו"ה, ואין לנו שיור התורה הזאת רק במדינתנו רומניה".

התודה יאתה להרב יו"ט ליפמן ראקאו רב ור"מ ביהמ"ד היכל התורה בלונדון, שמסר לנו צילום ממסמך זה שבגנזי הרה"ח משה ליב ווייזער בלונדון, ותשו"ח ל.

ארטה. יידישע צענטראלקאנצלייא פיר זיבענברגען

אונד דיא אנגעשלאסענען קאמיטאטע

בעה"י

אנחנו החתומים מטה שנתועדנו היום בקהלה היותר נושנה במדינתנו, בעיר אלבאיוליא [קארלסבורג], להתיעץ ולהמתיק סוד ולסדר ענינים נחוצים העומדים על הפרק: לחדש ולתקן לגדור ולבנות בחומת היהדות אחרי השנים הנוראות שמאורעותיהן ופרעותיהן פרצו פרצות רבות וגדולות בבנין הישראלית. – ובשורה הראשונה עומדת שאלת לימוד תוה"ק, שאם אין גדיים אין תיישים, ושבוענו רב עונג מהתזכיר שהציע לפנינו מזכירנו הרב העסקן הצבורי נודע לשם ולתפארת מו"ה אברהם שבת' נ"י, שבבעים רוחו עשה חיילים זה ג'ד' שנים, וקבץ ע"י יודעיו ומכיריו בארצות הברית וקאנאדא סכומים הגונים בעד הישיבות הרבות והגדולות והמפורסמות בכל עולם היהדות, ד' יוסף עליהם כהנה וכהנה, ואשר נשאר ונצלו עפ"י נס מן השמים ב"ה מחמת צר הצורך ימ"ש אשר בקש לעקור את הכל, מכל ישיבות ואוהלי תורה שבאירופא, אשר גם הוא מתלמידיהם ההגונים מאוד נעלים.

ומקרב לבנו ובנפש רוממה הננו מביעים לכל המון הנודבים, גם בדרך זה, תודה עד אין קץ על רב טובם ועל חסדם לתמוך בנפשם העדינה את עמוד התוך אשר בית ישראל נשען עליו: עמוד התורה. –

ואם בכל מקום ובכל זמן הפעולה הזאת היתה עומדת בגרם המעלות, כי כלל גדול מסרו לנו חכז"ל שתלמוד תורה כנגד כולם, מי יכול להעריך את יקר ערך המפעל בזמננו בעת הזאת אשר בעינינו ראינו ובאזנינו שמענו מחורבן אלפי בתי מדרשות בפולניא, בסלובק'י, באונגריא, באשכנז ובכל שאר ארצות שבאירופא בעו"ה, ואין לנו שיור התורה הזאת רק במדינתנו רומניה. – ולכן נר' ד' טרם יכבה אנחנו משתמשים בשקלי קודש ששקלו ושולחים לידנו להרמת קרן התורה והמסורה ויראת ד' טהורה. והננו מקוים שמנר קטן זה שדולק בקרן זוית זו שבאירופא תתהוה אבוקה גדולה, אשר גם שכינינו הקרובים והרחוקים עוד יתחממו לאורו. ממנו יראו וכן יעשו וייסדו ישיבות ואוהלי תורה כמלפנים, ועוד ישמע בערי ובחוצות אירופא קול תורה, ויתחדשו ימינו כקדם. – ומגלגלין זכות ע"י זכאי, שיתרומם קרן התוה"ק ויתקדש ש"ש על ידנו ועל ידכם. – ד' ישלם פעלם ותהי משכורתם שלימה. – ובעוד שאנו מודים לכם חובבי תורה ומחזיקי' על לשעבר, הננו צועקים גם על שלהבא שתאבו נא לגמול חסד עם בנינו צאן קדשים שרצונם ומגמתם לישיב באהלו של תורה ולשתות מבאר חפרוהו שרים אלה גאוני וצדיקי דורינו הע"י ולהוסיף מהיום הזה ולהלאה את התעמולה הנמרצה שהתחלתם בה לפני ימים ושנים, שאין המצוה נקראת אלא על שם מי שגמרה, ויתרבו נדבותכם עשרת מונים לטובת חזוק ולמוד תורתנו הקדושה, למען נהי' בידנו לכוון בתי מדרשנו להעיר שמה אור תורתנו הקדושה, עד שתאיר חשכת ליל כל הגולה לעינינו שתחזינה במהרה מה נאוו רגלי מבשר טוב ומשמיע ישועה על ההרים, וישובו לב אבות על בנים, ונזכה לשמוע קול שופר חירותנו ופדות נפשנו בעגלא ובזמן קריב, כאות ותקות נפש אוהבכם ומכבדם ומתפללים בעדם ובעד בריאות והצלחת בני ביתיכם מעתה ועד עולם. –

צבי קינסטליכער – סיביו, הרב **דוד שפרבר** – בראשוו, הרב **א"ש כ"ץ** – רוסקאווא, הרב **יצחק צבי סופר** טימישורא [טעמעשוואר], הרב **חיים סופר** – אראד, הרב **יוסף משה מיזלס** – אויארא [מאראש-אויוואר], הרב **משה אליעזר קרויס** – אלבא-יוליא [קארלסבורג], הרב **מאיר שיק** – טימישורא [טעמעשוואר], הרב **יצחק יעקב ווייס** – גראסווארדיין, הרב **אפרים פישל קליין** – דעווא, הרב **אהרן צבי בריסק** – טשעקא, הרב **אברהם קלינמן** – סט. מיקלאש, הרב **נחמן כהנא** – סאפיניקא, הרב **א"ש כ"ץ** – זשיבא. ואחרון חביב: הגה"צ **חיים מאיר האגער** אדמו"ר מוויזניצא, הרב **יוסף אדלר** – טורדא, הרב **צבי יעקב אברהם**, מנהיגי לשכת ארטה' וועד הישיבות.

באעה"ח פה אלבאילויא מ'מ"א למב"י [כ"ה-כ"ו אייר] תש"ה לפ"ק

הק' חיים מאיר בהה"צ מוהר"י זצלה"ה	יוסף אדלער אבדק"ק טורדא יע"א נשיא הלשכה	הק' צבי קינסטליכער אב"ד דקה"י סיבוא יע"א
הק' חיים סופר שרייבר האבדק"ק אראד	משה אליעזר קרויס רב אב"ד דק"ק אלבא-יוליא	הק' אברהם שלמה כ"ץ אבד"ק רוסקווא יצ"ו
מאיר שיק אבדקה"י טימשורא	צבי יעקב אברהאם מזכיר-ראשי של הלשכה ועד הישיבות	דוד שפרבר אבדק"ק בראשאוו
יוסף משה מייזליש אב"ד אויוואר	אברהם שבת מזכיר ועד הישיבות	אפרים פישל קליין אבדק"ק דעווא תע"א
אברהם הכהן קליינמאן אב"ד קה"י סאנניקאלאולמארע יצ"ו	(-)	יצחק יעקב ווייס משיירי הב"ד דק' גרו"ד יצ"ו
יצחק צבי סופר אבדקה"י טמישורא		הק' אהרן צבי בריסק האבדק"ק טשעקא ריש מתבתא דישיה"ר אראד
הק' נחמן כהנא...		
הק' אשר שמואל כ"ץ דומ"ץ דק"ק זשיבא		
הק' שמואל...		

הרב מדיאנדיאש לעזרת חולי ישראל לאחר החורבן

באתר הג'וינט האמריקאי נמצא המכתב דלהלן משנת תש"ז, ונמסר לנו ע"י מכון מרכז מורשת אמעריקא בצירוף הפיענוח. כותב המכתב רבי עמרם הלוי יונגרייז כיהן אז כרבה של דיאנדיאש על מקום אביו ואחיו. לאחר מכן דיין בבודאפעסט ועם עלותו לארה"ק נתמנה לרבה של אזור, בה כיהן עד לפטירתו 'י טבת תשל"ג. [בספרי החת"ס ותלמידיו נכתב בטעות שהיה תלמיד ה'דעת סופר' בפרשבורג]. ממכתב זה אנו מתוודעים על פעילותו למען בית חולים לחולי ישראל שחזרו מהתופת.

ב"ה עש"ק לס' וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם (שמיני) תש"ז לפ"ק

אל כבוד מנהלי ועדת התרבות של ועד העזרה ליהודי אמריקא ה' עליכם יהי' כלם אהובים כולם ברורים וכולם עושים באימה ויראה רצון קונם להיות לאחיעזר ולאחיסמן לאחב"י הנתונים בצרה בכל קצוי תבל.

שלום וברכה! בשם אחינו בית ישראל החולים אשר בבית החולים במרחץ מאַטראַהאַזא Matrahaza [מקום נופש בגלילות דיאנדיאש מחוז העוועש] אשר היא בגלילי, בין הרי ה-מאטראַ, והמה חולים רחמנא ליצלן יוצאי מדינות הונגריא

לעלה 12 – משפחת הדיין מוואמוש-פיערטש

בעלה 12 בקשר למאמר על רבי צבי הרש גראסמאן הדיין בוואמוש-פיערטש ברצוני להשלים כמה פרטים.

1. במאמר מובא שאביו, ר' אברהם חיים ב"ר שלמה גראסמאן נולד בקאמאראץ Komáróc (Komárovice). ר' אברהם חיים נפטר באלאס-ליסקא בשנת תרנ"ד, ובמאטריקל הפטירות נרשם מקום הלידה נאדי-איידא Nagyida (Velka Ida). יתכן שהיות ובין שני מקומות המרחק הוא 5 ק"מ, רשמו את מקום הלידה כנאדי-איידא משום שזה היה אז המרכז היהודי האיזורי (אמנם לאחר שנת 886 קאמאראץ השתייכה באופן רשמי לקהלת סעפשי Szepsi מבחינת רישום המאטריקל).

בכל אופן במפקד 848 בחוזו אבאי בכפר בשם טשעניעטע Csenyéte מופיע שאמואל גראסמאן שוחט בן 30 שהגיע לשם ב-842 עם אשתו מאריה לבית ראזענבערג מ-Vizsoly. גם שאמואל גראסמאן נולד בנאדי-איידא. היו להם שני בנים אחד אברהם בן 5 והשני שאלאמון בן שנה. שניהם נולדו בטשעניעטע. מקודם חשבתי שהשוחט בטשעניעטע היה הסבא של הדיין מוואמוש-פיערטש, אבל יותר מסתבר שהוא לא היה הסבא אלא האח של

ה'אח' בית העלמין בוואמוש-פיערטש

איגנאך	családi és utóneve: <i>nehai Gyöszman Ábrahám</i>
	állása (foglalkozása): <i>tanító</i>
איגנאך	lakóhelye: <i>Blasz-Loscha</i>
	családi és utóneve: <i>Kürtz Eszárne előbb Gyöszman Ábrahámni most Eglüel Kisdáni</i>
	állása (foglalkozása):
	lakóhelye: <i>Sátoralja Újhegy</i>
	2. mint menyasszony: <i>Lútschman Ester</i>

ירושם פרטי אבן של רבי צבי הרש גראסמאן במאטריקל נישואיו בהאידיו-גאנאש

הסבא רבי שלמה, אולי כדאי היה לבדוק את זה.

2. נישואי רבי צבי הרש גראסמאן עם מרת אסתר חנה זוסמאן הי' בהאידיו-נאנאש (Hajdúnánás) ביום י"ד כסלו תרס"ג. במאטריקל הנישואין שם צוין שאמו מרת טשארנא

לבית קורץ, היא כעת אשת איזשאק גליק וגרה באוהעל (Sátoraljaújhely). לא

מצאתי מקור נוסף לזה, שמרת טשארנא נישאה שנית לאחר שהתאלמנה, לא במסמכי ליסקא ולא במסמכי אוהעל. מרת טשארנא נפטרה בטערצאל (Tarczal) ביום 1 ביוני 917 ("א סיון תרע"ז) בת 77 שנה, ובמאטריקל הפטירות רשום שהיה היתה אלמנת 'אברהם גראסמאן'. לכן פלא מה שהיא רשומה בפנקס האידיו-נאנאש כאשת איגנאך גליק.

3. רצוף כאן צילום מצבתו של ר' שלמה גראסמאן בנם של ר' אברהם חיים ומרת טשארנא בת רבי ישכר דוב קורץ, שנפטר, גם הוא בטערצאל, בל"ג בעומר תרצ"ב בן 73. כן רצוף צילומי מצבתם של ר' אברהם חיים וחמיו ר' ישכר דוב [יותר ברורים ממה שהתפרסם בעלה הקודם], וכן ה'אהל' של הדיין בוואמוש-פיערטש עם מראה כללי של בית החיים.

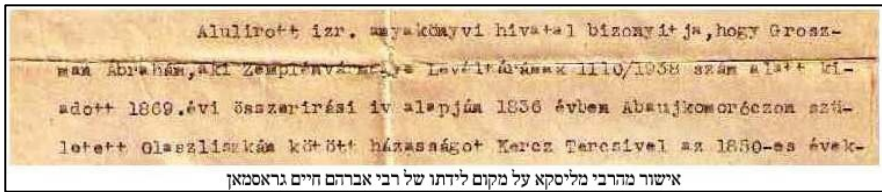

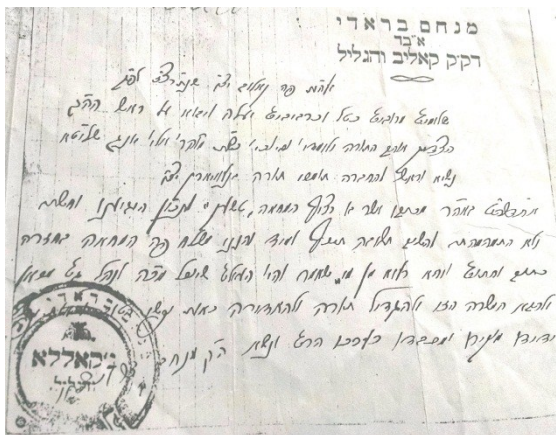

4. לר' אברהם חיים ומרת טשארנא הי' גם בת בשם שרה, בזיווגה הראשון היתה נשואה לאדולף (אברהם? בן יצחק) קעניג, יליד 16 יולי 877 (תרל"ז) בבעקעטש (Bekecs). גרו ב- לעגיעשבעניע (Legyesbénye) ולאחר מכן בסערענטש, ושם כנראה נפטר. בשנת 932 (תרצ"ב) נישאה לר' מאיר גוטליב יליד העדילא-מאדע 3 אפריל 842 (תר"ב) בן ר' ישראל עוזר גוטליב [יוזעף בשמו הלועזי, יליד ה' מאדע 798 (תקנ"ח-ט)] ומרת רחל לבית רובינשטיין [ילידת דעטעק מחוז אבאי 804 (תקס"ד-ה)]. ר' מאיר נפטר י"ד תשרי תרצ"ד ומנו"כ בהעדילא מאדע. זוגתו הראשונה מרת בריינדל (Betti) לבית רוטמאן ילידת טאלטשווא, נפטרה כ"א אלול תרע"ה בת 60 שנה ומנו"כ בהעדילא מאדע.

Sandor Bacskai - Budapest שאנדור באטשקאי – בודאפעסט

תגובת הרב יעקב יצחק אייזיק כהנא: בפקודת הצענזוס [מפקד] משנת 869 רשום שר' אברהם חיים נולד בקאמארץ מחוז אבאי. וכנראה נרשם בפטירתו כיליד נאדי-איידא הקרובה לשם משום שהיתה יותר מפורסמת. כמו"כ הרבי מליסקא במכתבו בהונגרית בשנות הזעם בעדותו על מקור המשפחה, ציין שנולד בקאמארץ עפ"י הצענזוס הנ"ל.

מכתב ה'באר מנחם' לתומכי תורה
 רצו"פ העתק ממכתב בכת"י
 הגאון רבי מנחם בראדי אב"ד
 קאלוב זצ"ל בעל באר מנחם
 שמצאתי באמתחתי מעזבונו של
 דר"ז הרה"ח ר' יהושע
 גאלדבערגער שו"ב ע"ה, תלמידו
 של הבאר מנחם:
 בעה"ת פה קאלוב יצ"ו שנתרצ"ז
 לפ"ק

שלומים מרובים כטל וכרביבים
 יעלה ויבוא על ראש הה"ג הצדיק אוהב התורה ולומדיה וכו' וכו' כש"ת מוה"ר אלי' יונג
 שליט"א נשיא וראש להחברה **תומכי תורה בנעוויארק יצ"ו**

אחדשה"ט באה"ר מכתבו אשר בו רצוף המחאה "טשעק" לנכון הגיענו וחשתי ולא
 התמהמהתי להשיב תשובה תיכף ומיד והנני משלח פה המחאה בחזרה כתוב וחתום. ויהא
 רעוא מן מי שאמר והי' העולם שיוכל מכ"ה לנהל גם מכאן ולהבא המשרה הזו ולהגדיל
 תורה ולהאדירה כאות נפשו הטוב... ידידו מוקירו ומכבדו כערכו הרם ונשא

הק' **מנחם בראדי**
יואל הירש – קרית יואל מונורו

מי הי' חותנו של הגאון בעל שבילי דוד מווייצען צוק"ל

היות ששם חותנו של הגאון בעל שבילי
 דוד זצ"ל לוטה קצת בערפל, ויש
 הכותבים ששמו הי' ר' צבי מיטטעלמאן
 ז"ל, אמרתי להציע כאן כל הפרטים
 שהגיעו לידי המסייע לבירור הדבר,
 ואבקש מאת הקוראים החשובים
 שיכולים לסייע בידעות ושמועות שבל
 ימנעו טוב בבירור תולדות הצדיקים.

(א) על מצבת הרבנית זוג' של השבילי
 דוד זצ"ל בבית עלמין הישן בעיר
 ווייצען, נחרת: פ"ג האשה הצדיקת
 הרבנית מ' שפרה ליבא בת הרב מו"ה
 צבי, ושם אמה מלכה, נפטרה ר"ח שבט
 שנת תר"מ.

(ב) בס' שבילי דוד (חאו"ח - כללי מלאכות סי' כ"ו אות ג') מביא קושיא מ"גיסי הרב הדיין הגדול מו"ה ישראל יודא נ"י, ובהג"ה מהמו"ל כ' ע"ז: שם משפחתו הי' מיטעלמאן, כיהן כדומ"ץ אונגוואר ונפטר בשנת תר"ס, אחותו הצ' מרת שפרה ליבא ע"ה היתה זוג' של רבינו זצ"ל. (ובשם הגדולים לגדולי הונגרי' אות י' מציין עליו שנזכר בשו"ת יד יצחק ח"א סי' קע"ג, ובשו"ת פני מבין חאו"ח סי' קכ"א).

(ג) בתולדות השב"ד [הנספח לס' שב"ד, קו' תפארת משולם צבי] כ' שר' צבי מיטעלמאן ז"ל חותנו של השב"ד הי' מעיר ברעזנא.

(ד) עו"ש, שהשב"ד [שנולד בשנת תק"פ] דר אחר חתונתו בעיר אונגוואר, בצל רבו הגאון המהר"ם א"ש זצ"ל, עד שנת תרי"ב בתקופת ההסתלקות של רבו זצ"ל. [ויתכן שהי' דר שם בקירבת גיסו הג"ר ישראל יודא דומ"ץ אונגוואר הנ"ל].

(ה) בעיר הומנא שבאונגארן, בביה"ח נמצא מציבת זקינינו ר' שלמה יעקב מיטעלמאן ע"ה "בן מו"ה צבי ז"ל" נפטר אחש"פ שנת תרמ"ה בן מ"ב שנה. על מצבתו נחרת: פ"נ / עד הגל הזה ועדה המציבה / לזכר איש חמודות... [בעם?] / מעשיו צדקה ופעליו / אמונה / שומר מצות ה' וחקותיו / גם לבניו חנך על פי דרכו / אב בחכמה ורך בשנים / אשר נקטף בעודו באבו / מו"ה שלמה יעקב בן מו"ה צבי / ז"ל נפ' אחרון ש"פ תרמ"ה תנצב"ה.

(ו) במאטריקל דעיר הומנא שתח"י נמצא שר' שלמה יעקב ע"ה נולד בשנת תר"ג בעיר נ' בערעזקי N Bereczki (ובשנת תרכ"ד נשא בזיו"ר את בת ר' ישראל

שווארץ ע"ה מהומנא שנפטרה בשנת תר"ל, ואח"כ נשא בזיו"ש בת משפחת בערמאן).

(ז) עו"ש, שבשנת תרכ"ז קרא ר' שלמה יעקב שם לבן הנולד לו צבי [ע"ש אביו. זה הבן הראשון שלו, לפני כן נולדה לו בת].

(ח) עו"ש, שבחו' אדר תרל"ב קרא שם לבנו הנולד שמואל וואלף, ומסתבר שזהו על שמו של הגאון הכתב סופר זצ"ל שנסתלק ב' חדשים מקודם י"ט טבת תרל"ב ומעתה השאלה, האם זקינינו ר' צבי אביו של ר' שלמה יעקב, הוא אותו ר' צבי מברעזנא חותנו של השב"ד, ואולי העיר bereczki שבו נולד בנו רש"י, הוא ברעזנא.

ט) גם יש להוסיף כי לזקינינו ר' משה יוסף מיטעלמאן ע"ה מעיר מיהאלאוויץ בן ר' שלמה יעקב הנ"ל, הי"ל בן ששמו ר' ישראל יודא ע"ה (מעיר נייטרא) כשם גיסו של השבל"ד, וגם הי"ל בת מרת שפרה ליבא ע"ה (אשת ר' משה זייף ע"ה) כשם הרבנית של השבל"ד.

ומסתבר שמשפחה אחת היא, ובבקשה מי שיש בידו לברר הדבר, או יודע מתולדותיו של ר' צבי חותן המלך הג' השבל"ד ז"ל ומיחוסו, לבא בכתובים בגליון הדין.

הק' יצחק מיטטעלמאן - פק"ק קרית יואל יצ"ו

בשולי המכתב: במאטריקל של וואיטצען אכן מוזכר שזוגתו של ה'שבילי דוד' היא לבית מיטעלמאן, וברישום פטירתה ציון שהיתה ילידת נאדי-ברעזנא (Nagyberzna) ונפטרה בת נ"ח שנה. [אגב, מה שנכתב למעלה בנוגע לתאריך ילידת השבילי דוד, ראה בפנקס המוהל חת"ס עמ' תשעה, שינימול בבאניהאד ע"י רבי שמעון אופנהיים (לאחר מכן דיין בפרשבורג) ביום ב' כסלו תקע"ח].

בנוגע לגיסו של השבילי דוד, הדיין באונגוואר רבי ישראל יהודה מיטטעלמאן, מר

Sandor Bacskai שלח לנו את צילום מצבתו ומצבת זוגתו באונגוואר. על מצבתו נחרט: פ"נ / הרב הדיין המובהק מו"ה ישראל יהודא / בן מו"ה צבי ז"ל / ישר אל א' ה' ועם אנשים נאמנו דבריו / שפת אמת אהב בנחת נשמעו אמריו / רואיו הכירו בו אותות אהבה ואמונה / אהבת תורה ויראת שמים לו היתה למנה / למד דעת לדורשי חכמה מוסר ותושי' / ידו הדה לחונן דלים מהונו נפשם חי' / הוכה במכאובים וחליים רובי שנותיו / ועד תום חייו מתורה ועבודה / לא רפו עשתונותיו / דרכי תום לזרעו תמיד צוה לנצור / את נפשו לקח א' בצרור החיים לצרור / עש"ק יט לחודש אדר שני תרמט לפ"ק / ת'צ'ב'ה'.

ועל מצבת זוגתו חרוט: פ"נ / האשה החשובה / וצנועה אשת חיל מ' /

חיה מרים בת הרב מ' מורינר ר' נתנאל /
 אשת הרב הדיין הצדי' מו"ה / ישראל יודא
 ז"ל נפטרה / בשם ט' כ"ו מרחשון תרנ"ג
 לפ"ק / ת"נ'צ'ב'ה'.

אביה הוא כנראה רבי נתנאל לויער שכיחן
 כדיין במאלצאוו וגאבאלטאוו (מחוז שארוש)
 משנת תרל"א. נפטר ז' תמוז תרנ"ט ומנו"כ
 בקעזמארק. ואכן שאנדור באטשקאי הנ"ל
 העתיק ממאטריקל הלידות של אונגוואר: מור
 בן הרב איזראל מיטעלמען ומארי לויער
 ילידת Malcó מחוז שארוש, נולד 18 פברואר
 869 [תרכ"ט]. הרי שזוגתו היתה לבית לויער.
 אלא שמפנקס הנטמנים בבית החיים
 באונגוואר, עולה שהיה לרבי ישראל יהודה
 זיווג נוסף "מרת מרים בת ר' יוסף אשת ר'
 ישראל יהודא דיין", שנפטרה כ"ז אייר תרל"א.
 ואולי טעות בהעתקת שנת פטירתה ויש
 להקדימה. [שם נקברה גם "חנה בת מו"ה ישראל יהודא מיטעלמאן דיין" שנפטרה
 כ"ט תשרי תרנ"ג].

כנראה ממשפחת מיטעלמאן הנ"ל גם הרשומים בצענזוס (מפקד) משנת תר"ח
 באונגוואר: מאייער מיטעלמאן בן 40 יליד ברעזנא, כבר שנתיים גר באונגוואר, עם
 אשתו וילדיהם: חיים (בן 13), יוני (12) איזאק (9), הרמן (6), כנראה שם הקודש:
 צבי(!), בעטי (10).

עכ"פ לענינינו, נראה שר' שלמה יעקב מיטעלמעאן הנ"ל אף הוא יליד נאדי-ברעזנא
 (וכנראה טעות מה שהועתק מהמאטריקל של הומנא שנוולד ב-N Bereczki, לא
 מצאתי בינתיים מקום בשם זה). וא"כ מסתבר מאד שהוא אכן אחיו של הדיין
 באונגוואר רבי ישראל יהודה, וגיסו של השבילי דוד.

לעלה 10 – תשובת ה'אמרי אש' בנידון צו השלטון לגייס יהודים

בענין מה שהובא בעלי זכרון עלה 10 עמ' מב-ג תשובת המהר"ם א"ש בשו"ת אמרי
 אש חי"ד סי' כט. יש לציין מש"כ רבו החת"ס בשו"ת חלק ו' סי' כט. והמעין שם
 יוכח שגישתו של החת"ס שונה במקצת בנידון.

א. כתב שם שהשתיקה יפה מדיבורינו בזה וגדולי ישראל ע"כ יעלימו עין והניחו
 להם להממונים מקהל לעשות כראות עיניהם לפי הזמן ועת לחשות, עכ"ל. ודברים

אלו מצדיקים את השערותו של רבי יצחק ראכליטץ (השואל בשו"ת אמרי אש) שיש העלמת עין בענין.

ב. מסוף דברי החת"ס שם מבואר שהעבריינים המציאו את עצמם תמורת כסף, ולכן מותר לשוחרם משום שאם אין קהלה זו קונהו ימכור עצמו במקום אחר. וא"כ מש"כ המהר"ם א"ש שהתאמצו למצוא גבר אשר בעד רצי כסף יחפוץ וירצה ללכת אל הצבא, לכאור' בכה"ג אין את ההיתר הנ"ל, שזה רק כשממציאים את עצמם, דאז הוא כתרי עברא דנהרא, כמבואר שם.

ג. המעיין יראה שכל רוח הדברים בחת"ס הוא שענין זה הוא ענין של בדיעבד, והיא כעין בחירת הרע במיעוטו, בשונה מהמהר"ם א"ש שכתב שהוא מצוה רבה לשכור אנשים.

אליהו הלוי וינברגר - ירושלים

לעלה 11 – רמ"מ עקשטיין

במש"כ בעלה 11 (עמ' ב) אודות רבי מנחם מענדל עקשטיין ז"ל בנו של רבי יוסף שלמה עקשטיין ז"ל, וכן אודות רבי הלל קליין ז"ל (עלה 10, 11, 12).

הנה בספר "אהלי שם" (גאטליב) בערך "קראסנא" כ' אודותיו בזה"ל: הרב ר' מנחם מענדיל בהרה"ג ר' יוסף שלמה עקשטיין, נולד תרמ"ד, אביו הרה"ג הנ"ל זצ"ל הוא בן הרב ר' יצחק אייזיק זצ"ל בן הגאון ר' אלימלך עקשטיין זצ"ל האבד"ק בילקא והגליל, בן אחותו של הגאון ר' צבי אלימלך זצ"ל בעל בני יששכר. רבו המובהק של הרב רמ"מ הנ"ל הי' הגאון ר' משה בן עמרם גרינוואלד אבד"ק חוסט [בעל ערוגת הבושם]. נסמך להוראה מהגאון ר' צבי יחזקאל מיכעלסזאהן אבד"ק פלונסק ברוסיה, מהגאון מהר"ק בעל "אהל יצחק", ומהגאון מוהר"י האבד"ק טאלטשווא, בשנת תרס"ד נתמנה למ"מ בעיר סיגעט בביהמ"ד דת"ת, ואח"כ נתמנה בעיר קראסנא הנ"ל, נדפס מאתו קונטרס "יצירה", בקורת על הספר נפלאות מהר"ל, ובכתובים יש בידי הרב הנ"ל החיבורים האלה: דברי מנחם על סוגיות הש"ס, לקט העני על יו"ד, מי הים על הלכות מקואות. Emanuel Eckstein Szilagy-kroszna (Ungarn). ע"כ.

גם הו"ל קונטרס "בכי תמרורים": סנסן אחד מהחיבור בכי תמרורים הכולל הספדים על גדולי וצדיקי הדור, מאת מנחם מענדל עקשטיין רב בעיר קליוולאנד, מספד מר אשר אמרתי בתוך קהל עם ועדה ביום י"א אייר תרפ"ו לפ"ק בבית הכנסת עץ חיים אנשי אונגארן בעיר נויארק הגדולה על פטירת הרב הגאון הגדול המפורסם צדיק תמים מו"ה הלל הכהן המכונה דר' קליין זצ"ל [הנ"ל] (גם בו הספד על זוגתו). תרפ"ט". - בתוך ההספד כתב בזה"ל: "בל אוכל התאפק מלהזכיר פה את פטירת הגאון הצדיק מרן חיים צבי טייטעלבוים זצ"ל האבד"ק סיגעט [בעל עצי חיים]

במדינת רומעניען החדשה, אשר הייתה אחד מידידיו ומבאי ביתו ואף גם פה בארצות הברית קבלתי ממנו מכתבים מלא ידידות ואהבה... ומה שהיה הד"ר קליין פה בארצות הברית היה הגאון הצדיק האבד"ק סיגעט ביוראפ"!

ומסיים שם בהקדמתו: "כ"ח פה קליוולאנד אהייא באמעריקא הצפונית בחודש כסלו תרפ"ט. מנחם מענדל עקשטיין בן הרב הצדיק מו"ה יוסף שלמה זצ"ל, רב דפה הנ"ל".

עוד שם: "לזכר עולם, ה"ה כבוד אאמו"ר

הרב הגדול בתורה צדיק תמים וכו' כקש"ת מו"ה יוסף שלמה עקשטיין זצ"ל שנו"נ בעיר הערמאנשטאדט במדינת רומעניען החדשה ב' לחודש אלול תר"פ לפ"ק". [ראה עוד בהרחבה בס' "חכמי טראנסילוניה" בערך ר' מנחם מענדל ב"ר יוסף שלמה אקשטיין].

רצו"פ צילום ספר "הוכשר הזבח" שנדפס בווארשא תרמ"ב, שחתום עליה בכת"י: יוסף שלמה עקשטיין. וכן בחותמת: יוסף שלמה שו"ב. ואולי הוא הנ"ל.

בן ציון גרינפעלד - ברוקלין נ"י

לעלה 12 – ר' יוסף שטיינברגר

בעמוד מו ר' יוסף הלוי שטיינברגר בן אחר בן לט"ז. זה סדר היחס עד הט"ז: בן ר' יהודה אריה ליב בן ר' זאב וואלף בן ר' משה אליהו בן ר' בצלאל בן ר' שמואל בן ר' דוד בן ר' שמואל בן ר' יהודה ליב בן ר' שמואל בן ר' דוד בעל הטורי זהב.

שמואל גלינסקי – קרית מלאכי

לעלה 7 – ספרי רמ"ד

כהוספה למכתב מאיש חסיד מאונגארן בענין ספרי רמ"ד שנדפס בעלה 7, הננו מעתיק לכאן דבריו הקדושים של מרן הקדוש הייטב לב ז"ע בספרו הק' ייטב פנים בדרשות ל"ג מדות ויום העשור דרוש כב אחר שהאריך בקדושת לשון הקודש וזה לשונו הק':

ומזה ישכיל האדם ויבין את אשר כת החדשים רוצים לשנות הדיבור בתורה ותפלה מלשון הקודש ללשונות העמים להשכיח מילדי בני ישראל את לשון הקודש לשון התורה, ובילדי נכרים יספיקו כפי ראות עינינו, הנה רוצים לבטל כח הדיבור מנערי בני ישראל. וכבר הביא בדורש לציון דרוש י"ב בשם אחד מחכמי האומות מבאר

היטב, שקיום האומה ישראלית הוא על אשר יחזיקו גם בגלותם את לשון הקודש, ומתוך קיום הלשון נתחזקו להקים מנהגם ודעתם אשר נחלו מאבותם, ומתוך קיום הזה עמדו על נפשותם ממקרה הזמן ושיעבוד, ולא פעל בהם שום השתנות, ע"ש. וזה אמת ברור כי עינינו הרואות כי אותן שלומדים פירוש תנ"ך בלשונות העמים, והורגלו לשנות שמם ולשונם ללשונותם, יצאו מדת ישראל ויעזבו את תורת ה' ואת עדותיו וחוקיו לא שמרו, וכל שכן שאינם מאמינים שום דבר מתורה שבעל פה ותקנתם וגזירתם, שזה משמרת לתורה שבכתב, אשר על כן איש הירא את דבר ה' ישגיח בעינא פקחא על ביתו וזרעו למנוע רגלם מנתיבות אלה וכאלה, לבל ילמדו מספרי ביאורי המינים והאפקורסים בלשונות העמים, ולא ישנו שמם ולא לשונם, כי אם עת ידבר אשר לא מבני עמינו, והמבין יבין הדבר לאשורו. וז"ש דוד (תהלים כב ז) ואנכי תולעת ולא איש וגו', הזכיר תולעת לומר שכל כחי בפי כתולעת, היינו מכח דיבור המיוחד, (תהלים כב ח) כל רואי ילעיגי לי בשביל שאינו מדבר כלשונם, [אבל האמת אני המדבר, והם] יפטירי בשפה יניעו ראש, כלומר אם כי יפטירו בשפה, אין זה גדר מדבר, כי אם כאלו מנענים בראש לסימן בעלמא, והבן. עכלה"ק.

מה שהובא כמה פעמים בגליונות הקודמים מתולדות הגה"צ ר' דוד יחזקאל יונגרייז אב"ד זאגרעב הנה לאחרונה יצא לאור במהדורא חדשה ומפוארת ח"א מהספר אמרי ישראל מחותנו הגה"צ ר' ישראל מאיר גליק רב דחברה ש"ס בק"ק קעזמארק ובו מבואר בארוכה תולדות המחבר ובקרוב יופיע ח"ב (הספר י"ל ע"י נכדי המחבר הרב החסיד ר' ישעי' ראזענבערג והרבני הנגיד ר' יואל שרייבער)

דוד ווייס - ברוקלין יצ"ו

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

מאמרים, תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות